

Forhandlinger paa Roskilde Landemode

1570—90.

Ved

Holger Fr. Rørdam.

Efterfølgende sjælandske Landemodesforhandlinger fra Biskop Povl Madsens Tid slutte sig som en Fortsættelse til dem, der ere meddelte i Ny kirkehist. Saml. II, 443—511. Ligesom hine tjene disse til at oplyse forskellige Sider af den Tids kirkelige Liv, undertiden et og andet, som endnu kan have praktisk Betydning. Ved Udgivelsen har jeg fulgt samme Fremgangsmaade som tidligere, nemlig at sammenarbejde de forskellige Texter, og at meddele de betydeligste Afdigelser i Noterne. Latinen har jeg som oftest oversat og kun beholdt den, hvor den var betegnende, eller hvor Synodaliernes oprindelige Form syntes bevaret i den latinske Text. Jeg har udeladt de noget vidtløftige Overskrifter, der berette at Landemodet hvert Aar holdtes Onsdagen efter den rige Mand og Lazarus (1ste Søndag efter Trinit.), og meddele Bispens og Lensmandens Navn¹). Endelig har jeg, for at fuldstændiggjøre det kirkehistoriske Materiale, som Tillæg meddelt adskillige samtidige Aktstykker, især Kongebreve, hvoraf flere vedkomme Forhold, der ogsaa berøres i Synodalierne.

¹) 1573 var Lave Beck Lensmand, 1574 og 1576 Eggert Ulfeld, 1577—9 og 1582 atter Lave Beck; for de øvrige Aar findes Lensmandens Navn ikke omtalt i Overskrifterne.

1570.

Med Hensyn til de Degne, som sendes fra Skolerne til Landsbypræsterne, skal holdes, hvad der tidligere er vedtaget i Synodalerne fra 1562, nemlig at de udvælges af Skolemesteren og Præsten i Byen, om der i Skolen er Personer, som til Sognedegne bekvemme ere, og at Landsbypræsterne skulle lade sig nøje med dem, med mindre der findes aabenbare Laster hos dem, og anbefale dem til Sognefolkene, naar de komme forsynede med Kjøbstedpræstens og Skolemesterens Anbefalingsskrivelse.

At der bliver forkyndt til Landsting, at ingen skal tage noget løst Folk udi sit Hus, som løber fra et Sogn til et andet, uden de have Sognepræstens Brev og Vidnesbyrd, hvad Sogn de komme fra; gjør nogen herimod, han skal have forbrudt sin halve Boslod til sit Herskab.

At ingen Student skal gaa omkring og søge Hjælp udi Stiftet, uden han har Rectoris Testimonium og dertil en vis Tid og Termin; ikke heller nogen Pebling, uden saa er, at han haver Skolemesterens Testimonium etiam ad certum terminum; og skal befales hver Sognefoged at føre tilstede til Lensmanden i hans Len, dersom nogen findes at gjøre herimod, og skal det forkyndes til Landsting.

At den Maj-Vagt, som holdes Valdborg-Misse Nat og S. Hanses Nat, maatte og strængeligen blive forbuden og lyst til Landsting for nogen Ulemperes Skyld, der findes hos¹).

Kgl. Maj.s Brev blev læst om Henrik Smeds Register at skulle kjøbes hos hver Bibel, og derhos bleve Præsterne mindede alvorlig at være betænkte angaaende denne og andre Bøger, som efter Kgl. Maj.s Befaling skulle anskaffes til Brug ved Kirkerne²).

¹) I en anden Opskrift: »Hoc anno bleff aflust alle Waagenetter, Walborgemisse-, Bodilmisse-Nat och S. Hans Nat, hver under sit halve Boeslod. De Maydrengs sloges en Kirckeverge ihjel i Mierløse Herred, disligeste en Degn ibidem, som laae tempore Synodi under Bardschærens Haand, och var ni løse Been tagne af hans Pande, ut publice significatum est«.

²) Et Kongebrev, om at Kirkerne skulde kjøbe ovennævnte Register til Bibelen, er udstedt d. 25 Maj 1566.

Stiftens Skriver var begjærendes, at, naar han kommer til noget Herred, at se partere¹⁾ Kongens og Kirkens Korn, at alle Sognepræsterne ville møde og give ham Kirkens Brøst tilkjende med andet, hvis de behøve, da skal dem vederfares Ret efter Lejligheden.

Sager.

Hr. Niels, Præst i Karlebo, som var overbevist om at have bedrevet Hor med en gift Kone der i Sognet, blev berøvet sit Embede, dog med den Formildelse af Retten, at han paa et andet Sted kan stedes til gejstligt Embede paa Grund af hans tidligere ustraffelige Liv, der var hele Landemodet vitterligt og hvorom Vidnesbyrd var fremlagt²⁾.

Hr. Jakob, Præst i Gundersløv, der var 70 Aar gammel, blev afsat, fordi han havde besøvet sin Tjenestepige.

Hr. Rasmus Kaabeløs, Kapellan (Sacellanus) i Roskilde, der var anklaget for samme Brøde, mistede ogsaa sit Embede.

Jens, Degn i Birkerød, blev aabenbar beklaget af en Bonde for Trolddom, og nogen Tid derefter blev han brændt.

*Monita circa Calendas*³⁾.

Sciant Pastores, causas conventuum suorum has præcipuas esse. 1. Ut audiant Synodi conclusa. 2. Ut mutua colloquia habeant de doctrina, de baptismi administratione juxta Ordinationem, de rudiorum catechisatione, de modesto ac maturo eorum ad templum adventu, qui de epulo cœlesti communicare volunt. 3. Ut disciplinæ ecclesiasticæ curam sibi invicem commendent. 4. Ut ad mores castigatos sese adhortentur.

Quæstiones III cum responsione Episcopi.

1. Quæsitum est, quid capiendum erit consilii de scortatoribus ægrotis et cœnam desiderantibus? Resp.: Non

¹⁾ I andre Afskrifter: at forpagte ell. forpasse.

²⁾ Et Kongebrev om denne Sag er meddelt som Tillæg Nr. 2.

³⁾ Da det følgende af dette Aars Synodalier synes gjengivet i samme Form, hvori det oprindelig er meddelt, har jeg ikke oversat det.

negandus illi erit usus sacræ cœnæ, sed cum hac conditione ut redditus sanitati, publicam in templo pœnitentiam agat. Sin autem scelus suum pertinaciter negaverit, excludendus erit ab usu cœnæ, et velut publicanus et ethnicus habendus, nec honesta sepultura ei concedenda. Advocandi tamen sunt pertinaciæ ejus testes, ut palam esse possit omnibus, illum salutis suæ prodigum esse.

2. Si meretrix in una parochia concepit et in alia fœtum enixa sit, quæritur, in qua parochia disciplinæ ecclesiasticæ se submittet? Resp.: In ea, in qua concepit. In coitu enim peccatum est, quod expiandum erit, non vero in puerperio, quod si felix fuerit, indulgentiæ Dei maximæ adscribendum est.

3. In Regia Ordinatione imperatum est, ut scortatores publice in ecclesia scelere suo absolvantur, quod etiam ruri observatur; in civitatibus vero et Havniæ minime, unde fieri compertum est, quod meretrices, quæ ruri concipiunt, quo absolutioni publicæ se eximant, parituræ ad civitates commigrent. Quæ causa est sinistri judicii ruralium de pastoribus suis, quod illi rusticis graviore sint, quam oppidani suis auditoribus. Respondit Episcopus: Non statuendum est, quod ecclesia mea Havniensis sit omnis disciplinæ expers, si enim scortatur vidua vel alius, absolvitur quidem privatim in choro vel alibi, adhibitis tamen testibus aliquot factæ absolutionis. Et si iterum lapsi fuerint, absolvuntur iterum præsentibus testibus, sed scelere de suggestu pronunciato. Sin autem tertium peccaverint, publice in facie ecclesiæ absolvuntur.

1571.

Provsterne skulle være forpligtede hver udi sit Herred at give Bispem tilkjende, om de fornemme nogen, der omgaas med Spaadom eller andet saadant, af hvilket Guds Navn vanæres.

Hverken Hr. Lavrits Lessø eller nogen anden bør tilstedes at lære i Kirken, uden han er forsynet med Skrivelse fra Bispem.

Ingen skal vie noget fremmed Folk sammen, uden de have deres Vidnesbyrd af den Sognepræst, de have tilforn været og boet hos.

At ingen Præster eller Degne holde Drankerhus, og at de holde sig med deres Klæder skikkelig og foruden Fyrbøsser og andet sligt; og deres Hustruer udi hæderlige Klæder foruden Overflødighed¹⁾.

Ingen Præst eller Degn maa understaa sig at give Tiggere Omgangsbreve (literæ commeatus).

Herforuden er det Bispens Begjering til Præsterne, at de lade Gjæsteri og Cathedriticum blive hos sig indtil S. Michaelis Dag, saa det udkommer inden S. Dionysii, og hvor som er vedtaget, gives ham 1 Dlr. i Sølv, desligeste og at Studiiskat samme Tid fremkommer.

1572.

I alle dette Stifts Kirker skal den Stads, som sker, naar man ofrer højtidelige Dage, eller naar Børn kristnes, Brude vies, Kvinder gaa udi Kirken efter deres Barnefødsel, slet aflyses og ej skal ske efter denne Dag under tilbørlig Straf.

Uordinerede Personer maa ikke forrette nogen Tjeneste for Alteret.

Der skal kvædes Litani hver Søndag efter Prædiken imod denne Tørke og andre Onder, som true os, og skal Bønnen i den sidste Haandbog oplæses.

Alle de Kirkebøger, om hvilke Kgl. Maj.s Breve formelde, skulle endeligen kjøbes under Kongens Hævn og Straf.

Lensmanden forbød strengeligen at bruge Klokkerne uden til Gudstjeneste, ut tempore Herluff²⁾.

Den Artikel af Ordinansen oplæstes, at Præster eller Degne ej maa holde Drankerhus, og de skulle holde sig

¹⁾ Dette Monitum mangler i nogle Afskrifter og hører maaske egentlig til det næste Aar, for hvilket der findes et lignende.

²⁾ Se Ny kirkehist. Saml. II, 471. Dengang dette Synodale udstedtes var dog ikke Herluf Trolle men Peder Bilde Lensmand.

skikkelig med Dragt og Klædebon; ej heller maa de vandre med Fyrrør eller andet utilbørligt Værge; men et Knebelspyd maa de have i deres Vogn.

Hr. Peder i Snodstrup og Hr. Niels, hans Kapellan, bleve forligte, og blev det Hr. Niels lovet af Lensmanden og Bisp-pen, at de vilde hjælpe ham til et kristeligt Kald, det første det kunde være muligt, og Lejligheden sig saa kunde begive.

1573.

Efter denne Dag skal ingen Skriftemaal holdes paa Landsbyerne udi Dimmelugen udi Bøndernes Gaarde, ikke heller til andre Fester og Højtider: men, hvo som skrifte vil, skal søge til Kirken om Paaskeaften, Pindseften og Juleaften. Hvilken Præst herimod gjør og findes ulydig, skal miste sit Sogn¹⁾.

Der skal ingen Højtidsoffer anderledes stiftes og holdes, end som Ordinansen formelder, som sammesteds sker, at de unge Folk²⁾ ofre paa Palmesøndag eller Skjærtorsdag, og saa ikke kommer til Kirke Paaskedag, et sic de aliis.

Hvilke Misdædere, som skulle aflives for deres Misgjerninger, dersom de ikke kunne komme saa strax til en sand og ret Bekjendelse, som ofte af Haardnakkethed sker, da var det godt at holde sig efter Recessen, at der ikke hastedes til Døde med dem, men gaves dem 6 Dages Frist, om de end kunde komme til en sand Bekjendelse, faa Af-løsning og Sakramentet.

Hvor nogen fanges og sidder paa sit Liv, der skal sammesteds Sognepræsten høre hans Bekjendelse, give ham Sakramentet, om han det begjærer; men naar han føres til Retterstedet, bør hans egen Præst, som han haver hjemme i Sognet, følge ham ud, trøste og husvale ham, om han bor saa nær og tilsiges.

Naar Sognepræsten begynder: »Aleneste Gud i Himmerig etc.», skal Degnen gaa neder paa Gulvet og sjuje

¹⁾ Dette Monitum gjentages 1578.

²⁾ Istedetfor »de unge Folk» har en anden Opskrift: Folket.

med Almuen: »Der han haver gjort Jorderig etc.« Lige-saa ved alle danske Psalmer og Lovsange, som sjunges enten før eller efter Prædiken, skal Degnen staa paa Gulvet hos Almuen; desligeste naar han sjunger: »Grates nunc omnes. Nu lader os alle takke Gud etc.« Item »Christus Jesus for os ofret«, med »Christ stod op af Døde etc.« Item naar man sjunger Takkepsalmer efter al Tjenesten, eller de ti Guds Budord, skal og Degnen gaa ned og staa hos Almuen og begynde hvert Vers klarligen for dem. Item at han flittelig lærer Børnene Catechismum.

Degne skulle alle bruge Røcklein (Røcklin), naar de ej have skikkelige Klæder. Den Udgift, som de dertil finge for af Bispen, skulle de selv udgive¹⁾. Exemplum: Michel Degn i Ølsted i Strø-Herred.

Provsterne skulle tage sig vare for, at de ikke give nogen Kald til noget Sogn, uden de have studeret et Aar eller mere i Kjøbenhavn og have faaet Rectoris Testimonium derfra, thi ellers blive de ikke ordinerede af Bispen, som det og forbydes udi Kgl. Maj.s Kong Frederik den Andens ny Fundats om de hundrede Studenter.

Befalede Bispen at købe til hver Kirke det Ny Test. paa Dansk, som Klavs Bogfører haver ladet trykke med Summarier over hvert sønderligt Kapitel²⁾. Er meget nyttelig for en Sognepræst for mange nyttige Stykker, som findes i Bredden.

Om Afsættelsen af Præsten Hr. Jakob i Jørlunde paa Grund af hans »Trylleri«, se Ny kirkehist. Saml. III, 604.

NB. Fredagen og Løverdagen for Dominica Oculi saavel som og Dominica Oculi udi Birkerød Sogn sneede det, der Folk ginge til Kirke og fra, og udi Sneen fandt man sorte levendes Orme, store som Kaalorme, og skinnende som sort nyt Fløj, og de vare alle ligestore og noget længere end Ledemodet paa en Finger.

¹⁾ I en anden Opskrift: den Udgift, som de er taxeret for af Bispen selv, skulle de udgive.

²⁾ Se Langebekiana ved Nyerup, S. 293.

1574.¹⁾)

To Kongebreve oplæstes: 1. Om Sognedegne, som er ikkun 2 Mile fra Kjøbstederne, at de skulle give noget af deres Rente til Peblingene i næste Skole²⁾).

2. Om Kirkejorder, som Præsterne maa bekomme for aarlig Afgift at leje uden Indfæstning³⁾).

Synodalier.

At Bønderne, som bo i nogen Præstegaard, skulle tiende alene til den Præst, som Gaarden ejer, alligevel en Part af Jorden, som er Præstegaardens rette Tillægning og deres Jord, ligger udi et andet Sogn; uden der findes nogen anden besønderlig Vilkaar eller Brev derhos.

At Messesærke⁴⁾ skulle aflægges, og isteden bruges Røcklein, og at de maatte gjøres skikkelig, saa og at de Kiltelbelter blive aflagte.

At man skal sjunge »Aleneste Gud« og ikke »Alene Gud i det høje,« og ikke »Gloria«⁵⁾.

At man ikke paa Landsbyerne skal ringe, naar »Vi tro« synges, som i Kjøbstederne, at der ikke skal opstaa Forvirring.

Intet maa tages fra eller lægges til Ceremonierne, men man skal simpelthen holde sig til Haandbogen.

De puerperarum ridicula oblatione. Somme Barselkvinder, naar de gaa til Kirken, da skifte de onde Blafferte⁶⁾

¹⁾ Til dette Aars Synodalier hører, foruden hvad her er meddelt, ogsaa en Bestemmelse om Naadensaaret efter afdøde Præster, hvilken efter et Hdskr. i Thottske Saml. 2041. 4 findes aftrykt hos Ryge, Peder Oxes Liv og Levnets Beskr. S. 289.

²⁾ Dette Brev, dat. 28 Jan. 1574, findes trykt i Danske Mag. VI, 191—92.

³⁾ Dette Brev, der ogsaa er dateret d. 28 Jan. 1574, findes meddelt som Tillæg Nr. 6.

⁴⁾ I andre Opskrifter: de romerske (el. rønnicke) Messesærke.

⁵⁾ En anden Opskrift: At sjunge »Aleneste Gud«, og ikke »Gloria, Ære og Pris«.

⁶⁾ Blaffert var en ringe Mynt fra Hansestæderne.

om til hverandre, non sine risu, maxima cum turbatione ministerii; domi igitur distribuant, si velint.

Kristmesse om Julenat skal aflægges paa Landsbyerne, og Aftensang skal holdes, hvor man kan.

En Gradual og Ny Testamente paa Danske skal med det første kjøbes til hver Kirke.

Der skal handles med tiggende Studenter efter Synodalierne 1570. Item skal der ingen lyses for, som tigger Brandstød eller Skibbrud, udi noget Sogn eller Len, uden han har Lensmandens Brev, som raader for Lenet.

At Degne skulle ligesaavel tiltales for Herredsprovsten som Præsterne, som der staar udi de Riber-Artikler, Art. 17.

Et Kongebrev befaler, at alle Billeder og Altere, paa et nær, skulle borttages, og maa sættes Stole udi Steden.

Med Bispens Cathedratico skal holdes, at man skal give paa hver — 1¹ Alb.¹)

Provsterne skal paaminde hver Præst om sin Gjæld to eller tre Gange; vil han da ikke rette sig, maa man (o: den) dele hannem til Tinge, som Sagen søger etc.

De Degne, som gaar af (o: komme fra) Skolen, skulle selv betale den, som ringer til Søndagstjeneste og andre hellige Dage. Men for at ringe Ottesang og Aftensang skal Kirken betale.

In summis festis, naar Sangen begyndes i Prædikestolen, da skal Præsten staa op, saalænge de to Vers bliver sjunget, og naar det tredie begyndes, da falder Præsten paa Knæ.

Lysning, som sker, om nogen har mist noget, at det sker efter Fadervor.

De usura et fœnore, som sker efter Recessen, det er af hundrede maa tages 5 Dlr., om dennem skal der ikke tales saa strængelig paa de tvende Tider om Aaret som om de de andre uskikkelige Aagerkarle.

Da Provsterne i dette Aar vare forsamlede i Bispens Hus, oplæstes Kgl. Maj.s Brev (af 26 Juni 1574), at ingen

¹) Meningen er ikke klar; der synes at mangle noget.

skal fremsætte noget unyttigt Spørgsmaal om Sakramentet enten af Prædikestolen eller udi nogen Forsamling¹⁾.

1575.

Quod generalis illa absolutio dudum interdicta sit et abolita. Verum privata²⁾ confessio, quam sequitur privata absolutio, necessario retinenda est in ecclesia Dei propter seriam peccati agnitionem, conscientiae consolationem et

¹⁾ Dette Kongebrev er trykt i Kirkehist. Saml. I, 242—43.

I Zwergs Afskrift af Forhandlingerne paa Roskilde Landemode findes indført følgende Optegnelse om Forhandlinger paa Sokkelunds og Smørum Herreders Kalent i Aaret 1574.

Proæmium conventus provincialis in Lyngbye Dn. Præpositi M. Erasmi Catholmii.

Quantum ego intelligo charissimi Fratres, quinque in hujusmodi conventibus provincialibus agenda sunt: 1. Concio. 2. Preces. 3. Recitatio eorum, quæ conclusa sunt in Synodo Diocesano. 4. Communicatio consiliorum de negotiis publicis et privatis. 5. Hilare convivium.

Casus.

En Bonde udi Risby i Herstedvestre Sogn, ved Navn Niels Hansøn, havde stevnet sin Sognepræst, Hr. Hans [Lollik] i Hersted, hos Provsten og Herredspræsterne, og beklagede, at hans Sognepræst havde bandsat ham, og vilde vide, om han saa rettelig var bandsat, som det sig burde, eller ej. Denne Sag blev overvejet af Provsten og Herredspræsterne, og befundet, at Hr. Hans udi Hersted havde vel Aarsag til at bandsætte ham, baade fordi han havde ikke været til Guds Bord paa ottende Aar, og havde holdt udi sit Hus Skjærlevneds Folk, den ene efter den anden, udi 4 Aar, og havde et Tyverygte om en Gaase-Fjerdning, saare utilbørlig. Men fordi at Hr. Hans ikke ret procederede secundum Christi regulam, Matth. 18, blev hannem sagt, at han ikke havde gjort Ret. Dog paa det contemptus ministerii ikke skal ske, blev den Controversia saaledes componeret: at Hr. Hans skulde tage sin Sognemand Niels Hansøn for sig paa en Helligdag for Alteret i Kirken, førend Tjenesten begyndes, nogle Godtfolk overværendes, og absolvere ham, og siden forkynde det af Prædikestolen, juxta formulam, quam dabit ei præpositus ea de re. Men haver Øvrigheden noget imod Niels Hansøn at skaffe, da skal han det aftale inden en Maaned.

²⁾ I andre Opskrifter: auricularis, eller: particularis.

remissionem peccatorum, quæ annunciat agenti pœnitentiam.

Hvilken Præst som hertil haver haft Tienden af sin Annex-Præstegaard alsammen, han beholde den efter de Privilegier, Ordinansen indeholder, uden nogen anden haver Jus patronatus dertil, og dersom Præsten giver Pens af samme Annex til nogen anden, da bør han ogsaa at tage Tienden alsammen af sin Annexgaard.

Hvad Jord eller Gaard nogen Degn giver (ell. haver) Landgilde udaf, deraf skal han ogsaa tiende til alle 3 Parter, være sig af Kirkejord eller Bondejord, og hvilken Degn, som enten besidder Kirkejord eller Bondegaarde, skal og retfærdeligen tiende til Præsten af sit Kvæg; men besidde de fri Degnestavne, da ere de fri.

Hvo som forsømmer sit Barn at lade komme til Daaben, og det dør uden Daab for Forældrenes Forsømmelses Skyld, da skal baade Fader og Moder staa aabenbarlig Pligt deraf, om de findes baade skyldige.

Udi de tre højtidelige Fester, naar Præsten gaar i Prædikestolen, skal han med faa Ord formane Folket til Bøn og Taksigelse, og saa begynde den Sang, som til Festen hører, og naar Degnen og Almuen sjunger det sidste Vers, skal Præsten falde paa sine Knæ og gjøre Bøn hemmelig, og naar det sidste Vers er ude, skal han strax begynde Evangelium, ligesom det sker i Kjøbenhavn.

Alle Skarns løsagtige Folk, som engang ere annammede til offentlig Absolution, komme de atter igjen, skulle de ikke annammes, men forvises og straffes (ell. stevnes) af Øvrigheden, uden man ser deres alvorlige Levnedes Forbedring.

Er det Lensmandens Befaling, at der skal gjøres en Regnskabsbog til hver Kirke, at, naar Regnskab er gjort, det da klarligen kan indskrives i samme Bog, forat, naar Regnskab gjøres igjen, man da kan forstaa, hvad Stykker udi sidste Regnskab bleve rørt, at snedige Kirkeværger ikke skulle gjøre for et Arbejde to Gange Regnskab.

1576.

Blev læst Kong. Maj.s Breve:

1. At ingen Præst eller Degn eller nogen, som er udi Kirke- eller Skoletjeneste, skal kjøbe eller bruge nogle danske Bøger, som indføres i Riget og ere prentede udenlands, uden de ere oversete af de høj lærde i Kjøbenhavn.

2. Om Adelens Begravelse, hvorledes dermed skal handles herefter; og er samme Brev udgaaet paa Prenten.

Hvilken Præst eller Degn, som paasiges nogen uærlig Sag af nogen, hvosomhelst det være kan, om han vil værges sig med Lov og Ret, da skal han ej forbydes sit Embede, men rense sig for den Sag; og skulle begge Parterne for deres tilbørlig Øvrighed sætte to Mænd til Vissen og Loven, at de skulle følge Retten med hverandre.

Om fredløs Mand bliver forligt med Sagvolderen og ej kan komme til Forligelse med sit Herskab, hannem maa ej formenes Sakramentet, om han giver alvorlig sin Anger og Ruelse tilkjende.

Om Skjørlevneds-Kvindfolk begjære Afløsning ante puerperium, maa de annammes, om man ser sande Tegn paa Anger hos dem.

Der skal ikke uden een Gang ringes for Lig, som tilforn er befalet.

At lyse for de fattiges Bud af Hospitalet i Kjøbenhavn, naar de udsendes.

Degnene skulle tjene fra Paaske og indtil Paaske igjen for fuld Aarsløn.

At gjøre Bøn for Kong. Maj.s Skibe, som ere udløbne paa Rigens Bedste.

At ingen Præst skal vie fremmede Folk tilsammen, uden saa er, at de have Vidnesbyrd.

1577.

Al Lysning, som er om verdslig Handel, enten at lyse efter det, man haver mist, eller at oplyse noget, eller andet

saadant, skal ske, efterat man har gjort Bøn. Men at lyse for Ægteskab og bede for syge skal ske før Bønnen.

Ingen Præst eller Degn, som tilsiges nogen Sag og byder sig til Lov og Ret, skal forvises sit Kald, førend han bliver lovlig forvunden (ell. overvunden).

Nadverordene skulle fremsiges paa Dansk ogsaa paa de høje Fester, om end Messen da ellers synges paa Latin efter Ordinansen.

Der skal ingen Kontrakt ske mellem Sognepræster og deres Kapellaner, uden det sker med Lensmandens eller Bispens Vidskab og Samtykke.

1578.

Dn. Episcopus obiter explicuit Psalmum 133: Ecce quam bonum etc. In hoc Psalmo monet Propheta de pia et christiana concordia et ejus commoditate, utilitate et necessitate. Emblema ejus est fratrum cohabitatio conjunctissima. Fratres nominat David omnes pios et Christianos, quia habent unum patrem in cœlis. Igitur sint pii concordēs, et absint dissidiæ et contentiones, ut cordibus et animis conjunctissimi vivamus, nam manus manum fricat, una manus non potest carere ope alterius. — Concordia est triplex: politica, ecclesiastica, œconomica, et fovetur in tribus virtutibus, humilitate, mansuetudine et longanimitate. Humilitas est fundamentum, quo nititur concordia, quia superbia omnia destruit; cum enim quis se effert supra id, quod non est, in infortunium labitur. Quidquid ergo habet homo, putet se divinitus esse consecutum, et finem intueatur, propter quem bona ipsi data sunt, scilicet ut serviat Deo et hominibus. Mansuetudo est, quæ connivet ad aliorum errata: est enim moderatrix animi et affectuum. Longanimitas exigit, ut ad vindictam tardi simus, nec in ultionem subito ruamus. Similitudo: Balsamum habet efficacissimam vim reficiendi vulnera: ita pia concordia recreat animum et omnia membra. Ros reficit sata et herbas, sic pia concordia reficit homines, qui inter se sati sunt.

Børn, der paa Grund af Svaghed ere døbte hjemme, skulle saa snart som mulig bringes til Kirken, efter Ordinansens Bestemmelse, under Straf af Øvrigheden.

Hvilken Præst, som holder sine Børn fra Daaben længer end 8 Dage og lader dem ikke komme til Kirken, uden der er Skrøbelighed paafærde, han skal offentlig anklages hos Landemodet og straffes af Kongens Lensmand.

Hvor saadanne løsagtige og svigagtige Folk findes, som beligge sig med hinanden og love hinanden Ægteskab, ikke udi den Mening, at de ville holde hinanden Ægteskab, men at de kunne undgaa Kirkens Straf, dem skal Præsten bandsætte, med mindre de gjøre Pønitense, naar de ere formanede efter Kristi Regel, og forvise dem hen under Øvrighedens Straf.

Hvor nogen Præst dør og haver ikke Børn efter sig, da beholde Arvingerne med hans Efterleverske Halvparten af det, ham tilkommendes vorder, baade af Sæden og Tienden udi Korn og Kvæg, udi hendes Naadsens Aar, saa Arvingerne træde i Børnenes Sted. At dette er Peder Oxes og Niels Kaas's Kjendelse, vidner D. Povl Madsen.

Hvor Arvingerne eller Præstens Efterleverske faar (ell. farer) eller affører af nogen præstelig Arv eller Gods, da maa de ikke tage Vinduer, Laase eller Kakkelovn, uden han er af Jern. Thi det er og bliver Kgl. Maj.s fri Præstegaard.

Majdrenge maa gaa om Dagen og ikke om Natten, derksom ingen Misbrug sker derhos.

Hvilken Præst eller Degn, som bliver indkaldt ved Bispens eller Provstens Brev eller Stevning, og ikke møder, skal sende skriftligt Afbud, om han har lovlig Forhindring, eller som ulydig straffes af Øvrigheden.

Til Jul og Paaske bandsættes ikke, men aleneste afkyndes de at holde sig fra Sakramentet, som dertil ikke ere bekvemme, smaa Børn, afsindige Folk osv., se Ordin. Men anden Tid om Aaret kan man bandsætte de forhærdede, naar Behov gjøres, dog ikke uden de blive tilforn advarede efter Kristi Regel.

Naar man ikke kjender Tyven eller Forbryderen, maa man ikke bandsætte ham, men ellers haardelig og alvorlig straffe saadan Gjerning af Prædikestolen og aabenbare give tilkjende, at han blev bandsat strax, da hans onde Gjerning blev gjort, og bede Gud, at han maa bekjende og rette og bedre sig.

Degnen af Everdrup skal taxeres af sin Provst til Præstø Skole for Afgift efter sin Formue.

Lensmanden vil holde Kirkernes Regnskab strax efter S. Hansdag 1578, thi skulle alle Kirkeværger holde deres Regnskaber klare uden Forsømmelse.

Hver Provst skal skikke Bispen et klart Register paa den Studiiskat, som hver Kirke udgiver.

1579.

Der skal ingen Herremand, Herredsfoged, Borger eller Bonde være eller kaldes Kalentebroder; men ellers, hvor der bor nogen god Dannemand udi Herredet eller Sognet, maa han indbydes for en Gjest, og da ingen Kalente at gjøres, at der skal ingen Ulempe deraf komme.

Alle Friheder eller Ejendomme udi By eller udenbys, udi Skov eller Mark, Fiskevand osv., som ligger til Kirker, Præstegaarde, Degnestavne og Skoler, skal strax paa sandru og klare Registre beskrives udi hvert Sogn, at overantvordes Provsten, at han dem indskrifer paa et vist Register og har det tilstede, naar Regnskab sker, at de altid kunne være tilstede udi Stiftet som en vis Jordebog, saa intet skal blive forvendt af de Friheder, der ere til; og vil Lensmanden efter Trinitatis begynde paa Kirkens Regnskab.

At Sognepræsterne og Kirkeværgerne ogsaa skulle flitteligen opsøge Kirkens Breve, som de have paa deres Ejendom og holde dem tilstede til Regnskab; desligeste om der i Kirkerne er gamle Pergamentsbøger, hvori Kirkegods, Præste- og Degnerente, eller hvad der ligger til Skolerne, findes antegnet.

At Kirkeværgerne skulle fly alle Kirkens Pendinge, som hun haver i Forraad, tilstede, naar Regnskab holdes, og skulle de indlægges i Kirkens stærke Gjemme; og dertil skulle Kirkeværgerne have een Laas, Sognepræsten den anden og Provsten den tredie, og skulle Kirkeværgerne ingen Bygning tage sig fore, uden hvis Provsten med Sognepræsten tykkes gavnligt at være, naar han visiterer Kirkerne.

Hvo som videre tager Aager eller Rentepening, end som Øvrighed haver bevilget, det er en Daler af 20, være sig Hø, Kornsæd osv., og derover tager sin Hovedsum, saadanne straffes og forvises fra Sakramentet til Jul, Paaske og anden Tid, fordi den Aager og Rente, de tage, er ukristelig og ugudelig. Men de, som give deres Penge til Prædikestole eller Skoler, hvoraf Rente gaar efter Øvrigheds Bevilgning, 5 Daler om Aaret af 100, de forvises ikke fra Sakramentet.

Dersom nogen Mands Gaard eller Bolig forbedres med Ager paa Overdrev, eller andensteds bliver videre indvænget, saa hans Sæd bliver formeret, han skal deraf retfærdeligen tiende efter Recessens Lydelse, eller lide Straf derfor.

Hvor nogen Gaard eller Bolig afbrydes udi nogen By eller Sogn, og Jorden lægges til andre ny Boliger, da skal den, Jorden bruger, give Fyldest til Kongen, Kirken, Præsten og Degnen, som deraf gik tilforn, Korn, Æg, Gjæs, Høns, Offer, Hør, Hamp, Ærter, Boghvede og andet saadant.

Præsterne skulle ikke selv være Aarsag til Helligdagsbrøde, men med Exempel og Raad give Almuen Aarsag til at holde helligt og ære Gudstjenesten.

Der skal allevegne gjøres faste Døre og Laase for Kirkens Klokke, at skarns uforstandige Folk ikke vanbruge Klokkerne, Kirkerne til Skade, og slaa Klokkerne sønder. Exempel i Mierløse Herred.

Hvor Kirkens Korn bliver solgt, der holdes Kapitelskjøb, en Læst Rug 40 gamle Dlr., en Læst Byg 36 gl. Dlr.; men hvor det ikke bliver solgt, vil Lensmanden handle med Kirkeværgerne, saa de ingen Skade skulle have deraf.

Hvorsomhelst Kirkens Tiende er fortinget, da skal den, som fortinget haver, være forpligtig at lade age hannem (o: Tienden) til næste Kjøbsted, hvor Kirkeværgerne tilsige.

Klager over Degne.

Om en Skoledegn udi Slangerup, som havde, en Hofkarl til Vilje, lagt en Kobbernagle paa Højaltret under Kalk og Disk, og havde en Smed sammesteds slaget samme Nagle udi den onde Mands Navn, hvorom Bispen vilde handle med Johan Due, (Lensmand) paa Frederiksborg.

Om en Degn udi Frederiksborg Len i Ljunge Herred, som drak, sloges og udi et ukristeligt Levnet forødt sit Gods og fik store Hug, i hvor han kom, spildte sine Pendinge osv. Hvilken Sag Lensmanden og Bispen i sin Tid ville have for Retten. Appellanda est conscientia pastorum de obedientia et diligentia Diaconorum.

1580.

Lensmanden lod forbyde at bekoste nogen unyttig Bygning udi Kirkerne, være sig Stole eller andet; thi han er kommen udi Forfaring, at det sker mangesteds, at der nedbrydes bedre Stole, end der indsættes. Beklagede ogsaa Lensmanden, at Kosten opskrives for højt udi Regnskab; 18 eller 20 Sk. for en Karls Øl og Mad om Dagen er for meget.

Der skal altid lyses til Ægteskab om Søndagen, ogsaa udi Kjøbstederne, og ikke nogen anden Tid, Søgnedage eller Froprædiken, uden det sker af stor Nødtørftighed, om han ellers skulde udsejle eller andensteds hasteligen vandre, da kunde man haste med Lysningen, om det udi saadan Maade behov gjordes.

De Personer, som have beligget hinanden tilforn og ville sammen udi Ægteskab, skulle vies til Aftensang udi Kjøbstederne (som i Helsingør) og ikke til Froprædiken eller Højmesse. Thi til de Tider stedes de, som ærlig begynde Ægteskab, enten de ere fattige eller rige.

Tjenesten udi Kjøbstederne skal efter Kgl. Maj.s strænge Befaling være endt, naar 10 slaar, og ligger der nogensteds

Landsbyer til Kjøbstedskirkerne, skal Bondefolket være tilstede betimelig om Morgen, førend Tiden er, at Præsten gaar for Alteret, at de udi betimelig Tid kunne blive forhørte.

Alle de, som selv gjøre sig Skilsmisse udi Ægteskab og give sig fra hinanden, og ingen af Parterne ville klage eller stevne, dem skal man ikke give Sakramentet, men anklage dem for deres Øvrighed og Herskab.

Ingen Præst maa pløje, harve eller deslige paa første, anden eller tredie Pindsedag, som en Præst gjorde udi Frederiksborg Len i dette Aar.

Tredieparten af Tienden af Boghvede tilfalder Præsten, hvad heller han annammer den udi Stubben eller ikke; thi Boghvede er ligesaa vel Korn som Rug, Byg osv., hvoraf der efter Ordinansen tilfalder Præsten den tredie Part.

Lyste Bispen efter en Commonefaction, han havde sammenskrevet paa 3 Ark, var ham frakommen, desligeste hans Synodalia fra s. D. Peders Tid og hidindtil; haver nogen laant dem af hannem, eller i andre Maader haver bekommet dem, begjærer han gjerne, at de maa hannem tilstilles.

Samme Aar blev læst Kgl. Maj.s Brev om Provsternes og Præsternes Drukkenskab, Horeri og anden Uskikkelighed, Bisperne tilskrevet¹⁾.

Nok blev et andet Brev læst om Bolskab, om løse Kvindfolk, d. d. Koldinghus d. 11 Juni 1580²⁾.

Item gav Bispen tilkjende, at hannem var tilskikket et andet kgl. Brev, at han skulde påminde alle Provster og Præster her i Stiftet, at de ej skulde købe eller lade findes hos sig den Bog, som kaldes Opus concordiæ, saafremt de ikke ville forbryde deres Kald og tilmed straffes uden al

¹⁾ Dette Brev, der meddeles som Tillæg, er hos Pontopp., Ann. III, 438 (og derfra i Regesta dipl. Dan.) henført til det urigtige Aar 1574. Den »Nationalsynode«, som Pontoppidan, idet han støtter sig til dette Brev, omtaler som afholdt 1574, blev altsaa først holdt 1579.

²⁾ Dette Kongebrev er trykt i Danske Mag. VI, 221—2.

Naade, som de, der Øvrigheds Bud og Befalning ikke udi Agt have¹⁾).

Hr. Lavrits af Præstø blev sagt af med sit Embede, fordi han skrev en Supplikats for en Bonde, og hvis Bonden havde suppliceret om, det befandtes Løgn at være, idque ad tempus, sed postea receptus²⁾).

1581.

Ingen Præst eller Degn fordriste sig til at pløje eller gjøre noget andet saadant Arbejde om hellige Dage, andre til Forargelse, men de skal derimod flitteligen tilraade Almuen efter Ordinansen at holde helligt, under Guds og Øvrighedens Straf.

Man skal tage sig vare for den Signelse, man bruger, Guds hellige Navn til Spot. Sunt enim meræ diaboli præstigiæ.

Ingen Tjeneste gjøres med Ringen, Sjungen eller Prædiken over nogen Misdæder, som har staaet sin Ret, men alene betjenes de, før de rettes, med Trøst og Sakramentets Meddelelse, uden man vil med et Ord eller to raade Tilskuerne, at de skulle afholde sig fra saadan Forbrydelse. Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.

Hvor der holdes Korsebør, skal ingen Bonde nødes til at gjøre noget stort Gjestebud mod sin Vilje, men ellers at bære deres Mad sammen (uden nogens store Skade) og dele den efter Sædvane til Præst, Degn og fattige.

Alle forhøjede Grave paa Kirkegaarden skulle afskaffes, og Kirkegaardene gjøres slette og jævne; thi Kgl. Maj. vil ikke tilstede Adelen forhøjede Grave, meget mindre Borgere eller Bønder.

Hver Kirke skal give Hr. Jakob i Strøby 1 Mk., den skal Kirkeværgerne tage med sig til Regnskab, hvilket Lensmanden vil strax begynde.

¹⁾ Dette Kongebrev, dat. Antvorskov Kloster d. 23 Juli 1580, er trykt i Pontopp. Ann. III, 481—2 o. fl. St. 1 Zwergs Sjæll. Cleresi. S. 96—7 findes tillige Biskop Povl Madsens Brev om samme Sag til Stiftets Provster trykt, dat. Hafniæ 28 Juli 1580.

²⁾ Om denne Præst findes mere i Ny kirkehist. Saml. III, 615 ff.

1582.

At der ikke skal findes Ølsalg eller Drik udi nogen Præstegaard, Degnegaard eller Bondegaard, medens Guds-tjenesten sker, som Bispen klagede nogensteds sket var.

Der skal ingen Præst begjære noget særdeles Offer af dem, som lade sig berette, uden de højtidelige Fester, som findes udi Ordinansen, at Præsten skal have Offer paa, dermed skulle de lade sig nøje.

At Præsterne skulle forhøre, om de kunne finde nogen aldrende Mand, som haver Kvinde og ingen Børn, som kunde tjene til en Hospitalsmester udi Helsinger, da er Kgl. Maj. hannem begjærendes.

Nogle Præster forsømme Aftensangsprædikener paa de høje Fester for Drikkelags og andre Gjæstebuds Skyld.

I dette Aar er forordnet, at Kgl. Maj.s Lensmand, hvor Kongen haver sine Gaarde og Slotte, ogsaa skal have den gejstlige Jurisdiction¹). Item at fattige skulde hver fødes i sit Sogn²).

1583.

Ingen Præstemand maa annamme nogen til Afløsning, eller anden Tjeneste gjøre den, som kommer fra et Sogn til et andet, uden han haver den Præsts Vidnesbyrd, hvis Sogn han har forladt.

Naar nogen Degn kaldes til noget Sogn, skal han ikke formindske den sædvanlige Rente, som er given Degnen af gammel Tid, som somme gjøre, paa det de kunne faa Kald hos Sognemændene, og derved skade deres Eftermænd.

¹) Det er Forordningen af 19 Juni 1582, hvorved Stiftslensmændenes Myndighed i gejstlige Sager overdroges til Lensmændene i deres respektive Len. Denne Forordning findes trykt meget slet og med urigtigt Aarstal (1583) i Friis Edvardsens Skjelskørs Beskriv. S. 400—2. (Urigtigheden ved Aarstallet er atter gentaget i Regesta dipl. Dan. og i Helwegs Kirkehist.). Paa enkelte Steder i Landet var Forandringen allerede iværksat før 1582 (se Falkman, Upplysninger om andeligt gods etc. I. 33 ff.).

²) Denne Forordning, dat. 19 Juni 1582, er vedføjet som Tillæg.

1584¹⁾.

Vi have hørt sige, at mange ved Betjeningen ved Alterens Sakramente vise utilbørlig Forsømmelighed, idet nogle springe Tiltalen over og blot oplæse Herrens Bøn og Indstiftelsesordene. Der er ogsaa dem, som, efterat have fremsagt Herrens Bøn, uddele Nadveren uden at fremsige Sakramentordene. Nogle uddele først Kalken og derefter Brødet. Naar Præsten lyser Velsignelse over Menigheden, skal han ikke gjøre Fægtespring; men opholde Haanden efter Frelserens Exempel, naar man gjør Benedidelse, og ikke slaa Kors i Vejret.

At lade gjøre Laase for Klokkedørene og (kun) at bruge Klokkerne for Lig, efter Ordinansen, og ikke til Gilde eller Stevne. Vil Almuen ikke lade sig nøje, skal man give Lensmanden det tilkjende.

Prohibetur luxus in vestitu, et servetur decens usus. Non gestentur pugiones, nec armati incedant ministri, sed in curru gladium habeant in itinere ad defensionem non ad offensionem.

Udi dette Aar (desværre) blev brændt for Hr. Anders udi Jerløse (?) og for Hr. Jens i Tømmerup og for Hr. Christen i Nørre Jerløse: at man gjør Bøn for dennem til Præsterne om nogen Hjælp at bekomme til S. Dionysii Marked.

1585.

Bispen klagede over, at den Paamindelse før Nadveren, som Haandbogen indeholder, ikke oplæses af alle, saaledes som den er foreskreven, og heller ikke Slutningsvelsignelsen: Herren velsigne Dig osv., men at nogle efter deres eget Godtbefindende sige, hvad der falder dem ind.

Præpositi, licet non coacti necessitate, ecclesias visitabunt, et pecuniolam suam, 1 Dlr., obtinebunt quolibet anno.

Lensmanden klagede over, at der ringes mere end een Gang for Lig.

¹⁾ Om Gejstlighedens Deltagelse i Prinds Christians Hylding se Till. 18.

1586.

Kirkernes Klokker maa ikke misbruges med utilbørlig Ringen, som før er forbudt; og at det kan afstyres, skal Provsten tage derom Lensmanden til Hjælp i hvert Len, at de ikke vanbruges.

At den Nattekvæden, som Majdrenge bruge, maatte ogsaa ved Lensmanden afskaffes.

Hvor nogen Præstemand fæster nogen Gaard til nogen Mand, være sig Annexgaard, eller den ligger ellers til Præstebordet, da maa han ikke udvise den, Gaarden haver fæst, uden han den haver forbrudt, som Recessen udviser. Men hvis saa skete, at Præsten endelig havde Gaarden behov, da give han hannem hans Fæstning igjen, eller i andre Maader minde hannem fra sig, saa de lade sig nøje paa begge Sider. Exempel: Hr. Tøger N. havde fæst en Mand en Gaard, gav hannem 8 Dlr. til Hjælp at fæste en anden med, efterdi han ulovlig havde udvist hannem.

Om Degnene.

Degnene skulle holde Kirkerne rene for Spindelvæv og anden Urenlighed, og maje om Sommeren efter Bispens Befaling, hvilket ogsaa paalagdes i Palladii Tid 1553.

Angaaende Degnenes Forsømmelighed i at overhøre Bondeungdommen, hvorom de oftere ere advarede af mig, begjærer jeg Præsternes Vidnesbyrd.

At de se sig vel fore udi Sang, danske Psalmer og latine Sang.

1587.

Pathetica querela D. Erasmi¹⁾, pastoris Coagiensis, de scortatoribus publice absolvendis cum scortatricibus. Episcopus promisit, se velle conferre cum aliis, quid universaliter statuendum esset; sed quilibet pastor conscientiae suae satisfaciat arguendo et exhortando singulos ad poenitentiam, et qui non agunt poenitentiam, agendum cum iis juxta regulam Christi et consilium Pastoris Hemmingii.

¹⁾ Hr. Rasmus Augustinus, se Ny kirkehist. Saml. III, 569—70.

Husfolk, som ikke give Korntiende, skulle give Præsten aarligen 8 Sk., eller hver af dem arbejde een Dag i hans Sogn, og alligevel give Tiende af Lam og Gjæs, om de saadant Kvæg have.

Kgl. Maj.s Brev er udgaaet, at ingen Præstemand maa give Tryglerbrev, men give dem, som have Hjælp behov, sin Forskrift til Øvrigheden og bevise deres Trang og Nød; men deres egne Tjenere maa de give Skudsmaal¹⁾.

Sakramentet maa ikke gives paa nogen Formanelse²⁾ eller Forpligtelse, som nogle sige: hvis jeg har gjort eller sagt dette, gid jeg da maa faa Djævelen istedenfor den hellige Nadvere.

Ikke heller maa bandsættes for hvert Ord, den ene paasiger den anden, men Sagen forvises til verdslig Ret, efter Recessen.

Hvo som har Kgl. Maj.s Anpart af Tiendekorn, er fri for Tiendeøl, og Bønderne er forpligtige til at yde den, hvor dem befales. *Nemo litigabit cum parochianis suis de agnis, porcis, pullis bovinis aut equinis, sed amanter cum iis agendum, ne sibi ipsi detrimentum faciat, et ex parvo lucro majus damnum attrahat, ac duas partes tandem, ut in Fionia et Cimbria, amittat.*

Degnene bleve paamindte at holde deres Gaarde ved Hævd og udgive deres Pens.

1588.

I Anledning af Kong Frederik II's Død paa Antvorskov den 4de April d. A. bestemmes: Ved Bryllupper maa ingen Musik bruges. Brudens Pynt skal være maadeholden, nemlig Krone, Belte og idet højeste tre Kjeder. Orglerne skulle tie, og der maa ikke synges Discant. Der skal ikke kimes. Offere paa Alteret maa ske paa sædvanlig Maade. Ligesom

¹⁾ Denne Befaling indskjærpedes paany 1588, 92, 96 og 97. Den kgl. Forordning af 27 Decbr. 1587 findes særskilt trykt, jfr. Nye danske Mag. I, 150.

²⁾ I andre Opskrifter: Formastelse.

ogsaa ellers sømmer det sig især i denne Sørgetid, at Præsterne holde Maade ved deres Gjæstebud, saa de komme sammen til hæderlig Munterhed ikke til skammeligt Drukkenskab. Læs Stedet »de forma convivii« i D. Palladius's Bog.

Kirkebønnerne for Øvrigheden skulle ske i følgende Orden, indtil andet derom bekendtgjøres: 1. For Dronningen. 2. For den udvalgte Konge og Prinds. 3. For de andre kongelige Børn. 4. For Rigens Raad, navnlig for dem, hvem Rigsstyrelsen er betroet. 5. For Danmarks og Norges Adel.

Skudsmaal skal gives til Tinge og ikke hos Præsterne.

Provsterne skulle paaminde Præsterne om, at de med en ærlig Almisse skulle komme Hr. Jesper i Rakløv tilhjælp, som har mistet al sin Ejendom ved Ildsvaade.

1589.

Det er nogensteds sket her udi Landet, at der ikke handles med Daaben, som Alterbogen og Manualen indeholde. Naar flere Børn døbes og ere hos Daaben, da sige de saa: »Tror I paa Gud Fader«, og saa hen ad; derimod skulle alle Trosbekjendelsens Ord gjentages ved hver enkelt, om der er flere til Daaben.

Med Skriftemaal og Afløsning skal saa holdes: hver sønderlig for sig, som sine Synder bekjender i Skriftemaalet, skal tilsiges Syndernes Forladelse i Sacristiet, som (o: hvor) hemmelige Skriftemaal høres, og ikke kaldes ind mange og gives Afløsning i Almindelighed. Naar mange ere inde, sige de nemlig: Gaar nu bort, eders Synder ere eder forladne.

Det Skriftemaal, som nogentid skete om Paasken udi Dimmelugen, skal ikke ske i Byerne i nogen Mands Stue, med nogen utilbørlig Ulempe, men aleneste i Kirken og Sacristiet, og ikke som store Gjæstebud gjøres, og opredte Senge staa osv., saaledes som det alt tidligere er forbudt.

Bøn skal gjøres og holdes efter Prædiken for Dronningen, den udvalgte Prinds, de fire regjerendes Herrer og

ganske Danmarks Riges Raad og Adel, ligesom vi have begyndt, saa længe til vi fange en anden Afsked.

Med Sang, Ringen, Prædiken, Orgelværk skal nu holdes, ligesom der gjordes før, nu maa synges Discant og leges paa Orgelværk.

Blev Prindsens aabne beseglede Brev læst, at Borup Kirke udi Svenstrup Len i Ramsø Herred er bevilget, at skal have af hver Kirke udi Sjælland en Ørtug af hver Pund Kornskyld, og siden den femte Penning af hvis Gjæld¹⁾ og Penge, Kirkerne have i Forraad. Og skal hver Lensmand udi sit Len have Besked derom, og Provsterne skulle tilsige Herredspræsterne og Kirkeværgerne om samme Pens at yde Jørgen Rosenkrantz paa Svenstrup Gaard med klare Registre med det allerførste.

1590.

In singulis ecclesiis gratiarum actio fiet pro felici Scotica navigatione, quod nostri ablegati incolumes redierint, et ex clementia divina hæc regna, Danicum, Norvagicum, Scoticum, conservata sint in pace. Singuli etiam pastores in suis quotidianis precibus de rerum nostrarum statu cogitent ac in manus Domini Dei nostri omnia sedulo mandent.

Hr. Hans i Skjelskør, Provst i Flakkebjerg Herred, havde dømt Hr. Peder Vinter i Høje (Høve) sine bona mensalia til efter Ordinansen: at hvis Friheder Præsterne havde udi Bispernes Tid, dem skulde de endnu beholde. Derimod stod Knud Ruds Foged paa Korsør, menendes sig at have Rettighed dertil og ikke Præsten. Blev der saa paasagt: at efterdi samme Herlighed havde af Arildstid ligget til Høje Præstegaard, da beholde Hr. Peder sin Frihed, medens Ordinansen holdes ved Magt, og Hr. Hans skadesløs at være for sin Dom, efterdi han dømte efter Ordinansen og Bispens Befaling²⁾.

¹⁾ D. e. udlaante Kapitaler.

²⁾ Dommen (dat. 17 Juni 1590) er trykt i Friis Edwardsens Beskrivelse af Skjelskør, S. 309. Om en anden Sag, Hr. Peder Vinter havde 1590, se Danske Mag. 4 R. II, 144.

Tillæg.

1.

Tvende Breve angaaende det Spørgsmaal, om en Lægmand burde være Besidder af et Præstekald og lade det betjene af en Kapellan.

a.

Naade oc fred aff Gud fader etc.

Kere Peder Bilde, synderlig gode ven. Nest kerlig tack-sigelse for all ære oc gott mig stedze oc altid beuijst, huilckit att forskyldte ieg vill altid findis villig til aff miin ringe formuge. Kere Peder Bilde, giffuer ieg ethers fromhed kerligen tilkende, att Anders Persen vaar hoss mig met ethers scriffuelse, aff huilcken ieg ythermere end til forn kunde forstaa, huorledis hanom vaar vndt oc sambyctt Flynge sogn aff ether oc salige D. Hans Albritzen. Er ther for ocsaa begiærendis, att ieg fremdelis vil sambyctke hanom samme sogn, att maa holde ther enn Capelan till etc. Kere Peder, ephtherdj ieg tha haffuer forstaaitt aff for^{ne} Anders Persen, att hand vilde gerne met thet snareste være siin tiæniste quitt, oc siden sell gøre tiæniste vtj for^{ne} sogn, thii giffuer ieg mitt sambyctke ther gerne till, att hand end nu paa naagen tijd maa holde ther Capelan till. Dog vill ieg gerne haffue ethers fromhed ombedet, attj vilde hielpe hanom aff met Slotztænisten, att hand self met thet første kunde komme til sognen att gøre tiæniste, fordi thet er dogh sambuittigheds handel, som Anders vden tuijt vel self skal bekende. Oc kongl. M^{tes} predicant¹⁾, huilcken ieg her om talde met vtj Roskilde, strax ephther Anders haffde været hoss meg, meente, att Kong. M^t skulde icke begiære, at hans N. Schriffuere skulde lønis met kircker. Kere Peder, ethers fromhed vill fordi alting her met bethencke til thet beste, att Anders self ephther hans begiæring met thet snariste maathe komme til samme sogn oc gjøre tiæniste. Hues ieg vtj naagen maade kand være ether eller naagen aff ethers till naagen vilgie eller tiæniste, gjør ieg altid gerne aff miin ringe formuge. Thet kende Gud, huilcken ieg vil haffue ether befalet met ethers kere hustru oc børn, oc

¹⁾ M. Niels Nielsen Kolding.

alt, huis ether kært er, till all lycke oc velfærd baade til siæll oc lijff. Amen. Schreffuit y Købnehaffn Jule affthen anno 69.

E. V. A.

Pouel Matsen

Superattendens S.

Udskrift: Erlig oc velbiurdig Mand Peder Bilde til Suanholm, Kong M^{ts} Befalnings Mandt paa Kallingborg Slott, miin gunstige herre oc synderlige gode ven, venligen tilschreffuit.

Original i Kgl. Bibliothek, Bøllings Brevsamling.

b.

Breff till Doctor Pouell Matzen, vt sequitur.

Frederich. Wor synderlig gunst tilforn. Wider, att Sognemendene vdi Fliuinge Sogen vdi wortt Land Sieland haffue laditt berette for oss, att Anders Kiøge, Slodtz schriffuere paa wortt Slott Kallundborg, thend stund hand thiente paa wor gaard vdi Roschilde, skall haffue bekommitt for^{ne} Fliuinge Kirke vdi forlening, och beklage, att thennum icke skeer thend tilbørlig kircke thieniste, som thennum burde; begiere therfore, the maatte bekomme thieris egen prest, som kunde boe hoss thennum oc giøre thennum saadanne thieneste, som en Sogneprest bør att giøre. Tha paa thett for^{ne} Sognemend saa well som andre maa bliffue forsørgitt med tilbørlig kircke thieniste, bede wij ether och wille, attj mett thett første kalder for ether for^{ne} Anders Kiøge och forfarer, huad forlenings breff hand haffuer paa for^{ne} kirke, och med huad bescheed hand seg thend tilholder, och siden tilschriffuer oss ald leiligheden, hure ther om er, saa wille wij oss ydermere ther vdi emod ether forklare. Actum Koldinghuss thend 26 Septembris Aar Mdlxxij.

Sjælandske Tegnelser XII, 197.

2.

*Kongebrev til Biskoppen om at afsætte Præsten i Karlebo
(se ovenfor Side 361).*

Frederik den anden (osv.). Vor synderlig Gunst tilforn. Vider, at os forekommer, at Præsten af Karlebo skal føre et ukristeligt Levned og ligger udi aabenbar Hor med en Ægtemands Kvinde, hvorfor vi for ingen Del længer ville stede hannem at

blive ved hans Sogn. Thi bede vi eder og ville, at I strax lader forvise hannem der fra, og igjen tilskikker en anden god, gudfrygtig, lærd Mand, som duelig er for^{ne} Sogn at forestaa; og at I uforseemelig lader kalde for^{ne} Præst, som nu er i Karlebo, udi Rette og lader gaa en endelig Dom over hannem for slig hans Forseelse; desligeste at I haver flittig Opseende, at saadant maa blive straffet; thi her gjøres og bedrives dog Synd og Ondskab nok, at man billigt ikke skulde tilstede dennem, som andre skulle lære og give godt Exempel, at bruge slig Forargelse. Hermed sker vor Vilje og alvorlige Befaling. Thi lader det ingenlunde. Skrevet paa vort Slot Frederiksborg 25 Maj Anno 1570.

Udkast i Gehejmearkivet, Danske Saml. 602 c.

3.

Kongebrev til Stiftslensmanden og Biskoppen om Forbedring i Præsternes og Degnenes Lønning.

Vi Frederich den anden (osv.): Helse eder Oss elskelige Biørn Andersen, vor Mand, Raad, Embetzmænd paa wort Slaatt Kiøbenhaffn, oc hæderlig oc høylærd Mand Doctor Powel Madtzen, Superintendent vdi Sielandtz Stigt, med Gud oc vor naade¹). Vider, at effterdi, som stormectige høyborne Første vor kiære Her Fader, salig oc høylofflig ihukommelse, vdi hans kongelige Regiering haffuer ladet hans Maiestedtz breffue vdgaar thil alle Stigterne offuer alt riget, att Lendtzmendene med Superintendenterne skulle forfare, huilke Sogneprester bryst haffde paa deris Vnderholding; oc huilke der da fandtz i saa maade brystholdende, oc Lendtzmanden med Superintendenten høybemelte vor kiære Her Fader der om haffuer besøgt: dennem haffuer høybemelte vor kiære Her Fader ladet forbedre deres vnderholding, och der paa ladet vdgaar hans Majestedtz obnede beseglede breffue, som findis hos huer stigt besønderlig²). Saa kommer for os adskillige

¹) Lignende Breve udgik til alle andre Stiftslensmænd og Superintendenter i Landet. I Brevet til Skaane lyder derfor Overskriften: •Hilse eder os elsk. Jørgen Marsvin vor Mand, Tjener og Embedsmænd paa vort Slot Landskrone, og hæderlig og højlærd Mand M. Tyge Asmundsen, Superintendent i Lunde Stift. (Ny kgl. Saml. 1128. 4).

²) Det er de saakaldte Klemmebreve af 9de Maj 1555.

klage, att Sognepresterne en part sker stor v-ret imod saadane kongelige breffue, paa hues dennem saa til deris vnderholding vdlagt er. Vdi lige maade beklagis oc, at den geistlige Ordinantze icke fyllist giøris, oc at møgit skal were frakommit presterne aff deris rette Rente oc indkomst, saa oc aff den eyedom, som hører til deris prestegaard, imod for^{ne} Ordinantze; huorud offuer vi idelig aff de prester, som i saa maader nød lider oc v-ret vederfaris, besueris med klage oc offuerløb. Da paa det engang for alle paa saadan besuering maatte giøris en ende, oc vi med slig daglig klagemaal maatte bliffue forskaanit, oc presterne saa vel som oc degnene ingen v-ret skulle skee paa deris gaarde, bolige, eller huad dennem effter Ordinantzen med rette tilkommer, men maatte rolige nyde saadan deris gaarde oc bolige med huad til deris vnderholding dennem var vdlagt, saa oc hues eyedom til deris prestegaarde hører med rette: beder vi eder oc alvorligen befale, at i med al fliid grandgiffuelig forfare vdi Sielandtz stigt, huad som findis att vere forræckt eller frakommit presterne aff den deel, høybemeldte vor kiere Her Fader dennem til deris vnderholdning vdlagt oc bebreffuet haffuer. Saa och om nogit med v-ret er kommit fraa deris prestegaarde, siden Ordinantzen bleff giort, aff det dennem med rette thilhører, oc i huis andre maader Ordinantzen, saa møgit deris prestegaarde, bolige oc vnderholdning er anrørendis, icke er fyllstgiort. Sammeledis at i oc forfare, huad mangel oc bryst der findis vdi stigtet enten paa presternis eller scholetienernes vnderholdning, och det skrifteligen med all fliid klarligen forfatter oc inden aars dagen nest effter dette vort breffs datum regnendis os det tilskicker oc til hende lader offuerantworde. Siden ville vi tiltæncke middel oc raadt, huorledis huer prest oc Gudtz ordtz tiener, som findes at vere v-ret vederfaret endten paa deris vnderholdning eller paa den eyedom oc tilligelse, som med rette hører til deris prestegaarde, maae vederfaris rett, oc att huer maae oc skal komme til det, hannom tilhører oc bør at haffue med rette. Thenne vor alvorlig villie oc befalning ville vi vden al forømmelse throelig ved den edt, i os med forvant er, vdrettet haffue, oc derfor ingen forømmelse tage, saa at vi inden for^{ne} dag maae bekomme her om en endelig oc klar beskeden, at vi os der effter altingest

kunde haaffue at rette. Der til vi oss visseligen forlade. Giffuit paa vort Slot Fridericksborg den 15 dag Maj Aar 1571.

Vnder vort Signet.

Friderich.

Gammel Afskrift i Konsist. Arkiv, Pakken Nr. 190.

4.

Kongebrev til Kapitlerne om at Præbendekaldene skulde forsynes med selvstændige Sognepræster.

Frederich thend Anden mett Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Vendis och Gottis Koning etc.

Vor synderlig Gunst thilforn. Wiider, att wii ere komne vdi Forfaringe, huorledis att mange aff Presterne thill the Sogner, som Prelater och Cannicker thill theris Prelatur och Cannickedom haaffue Jus patronatus thill, skulle icke haaffue slig Vnderholdinge, huor mett the thennom kunde behielpe, aff thend Orsage att the, som samme Sogne haaffue vdi Forsuar, vppebere største Parthen aff thend Renthe, som Presten skulle leffue aff, och enddog wii haaffue confirmerit Capittels Priuilegier och Statuter, och for oss self ther fore icke wille ther paa giøre nogen Forandringē, dog effterdi thet er christeligt. billigt och rett, att en Gudtz Orditz Thiennere och Sielesørgere mett thilborlige Løn och Vnderholdinge bliffuer forsørgett: bede wi ether och begiere, at I mett Superintendenten ther vdi Stiget wille giøre en christelig Skick och Ordning ther paa, och thet saa ligeligen emellom ether self indbyrdis vdi Capittelitt forhandle, att saa mange Prester, som Capittelet haaffuer Forsuar offuer, mue bekomme Prestegaarde, thennom self besidde och frii beholde, och siden self vppebere Thienden, och theraff giffue thill thend Prelathe eller Cannicke, som haaffuer Jus Patronatus till samme Sogen, en liidelig Pension och Affgift, och ther mett saa bestille, som I mett en god Samuittighed for Gudt wille andsuare. Och hues I vdi saa Maade om forskreffne Presters Vnderholdinge giørendis och forhandlendis wordet, att I thett vnder Capittels Indsegle giffue beskreffuit, och thill oss forskicker, saa thet kand were thilstede inden Jull førstkommendis. Siden wille wii thett mett wort Breff confirmere och stadfeste. Och skall Capittels Statuter her mett intett were derogerit vdi nogre Maade. Ther mett giøre

I oss synderligen thill Vilge. Skreffuit paa wort Slott Frederichsborg thend xv. Dag Septembris Aar etc. Mdlxxj.

Vnder wort Signett.

Friderich.

Udskrift: Oss elskelige hederlige och hoglerde Mend, Prelater, Cannicker, Vicarier och menige Capittell vdi Roskilde Domkircke.

Langebeks Afskrift (efter Originalen) i Geh.-Ark., topograf. Saml., Roskilde. Lignende Breve udgik til Landets andre Domkapitler.

5.

Kongebrev til Hofpræsten M. Niels Nielsen Kolding angaaende Præstekaldet i Syv.

Thill Mester Niels Nielsenn.

Frederich. Wor synderlig gunst tilfornn, wider att efftersom i nu siste gang paa wortt Slott Frederichsborg oss haffue titalitt paa thend prestis wegne, som tilfornn haffuer weritt Capellan vdi Roskilde Domkirke, att wij hanum med Siuff Sogenn wilde forlene, thett wij och effther eders vnderuisning bewilgitt haffuer, och ther paa giffuitt hanum wortt breff. Tha kunde wij etther naadigst icke forholde, att thend prest, som nu haffuer for^{ne} Siuff Sogen, haffuer nu weritt hoss oss och giffuitt tilkende, huorledis hand mett Capittels beuilling och samtycke loughigenn er kalditt til samme Sogen, haffuer och giordt sine Sognefolk saadann thienest inden kirken och vden, att hand seg forseer, att the icke skulle haffue thenum offuer hanum att beklage, saa hand therfor wed seg vdi ingen maade same sin kald att haffue forbrott. Beretter och ther hoss, seg att haffue Hustru och Børn, huortil hand haffuer aldelis ingen anden vnderholding, end hues rentte hand aff for^{ne} Sogen kand opbere. Och thersom hand saa ther fran skall forskiudis, motte hand mett Høstru och Børn gange att thigge, effther som hand sig ther om ydermere for oss haffuer beklagitt. Tha haffuer wij thenne leylighed hoss oss betencktt och offuerueid, och befinde ligeuel thett att were fast Conscientz werk, att for^{ne} prest fran sin loughlig kald saa vfor skyltt skall vdstødis, och kand dog were vuisse, nar hand med nogen kald kand bliffue forsørgitt, thersom aldingist effther

ordinantzen forhandlis skall. Thi bede wij etther och wille, attj thett saa wille bestille, att for^{ne} prest hereftther som tilforn beholder Siuff Sogenn, och thend prest, som tilforn haffuer weritt Capellan vdi Roskilde Domkircke, nyder thett Vicarie, som hand aff Capittel paa hans Embedis wegne mett forlentt er, til saa lenge hand kand fange nogen anden kald, huor aff hand seg vnderholde kand. Ther mett skeer wor wilge. Schreffuitt paa Nyborg Slott thend 31 Octobris Aar Mdlxxij.

Sjælandske Tegnelse, XII, 83.

6.

Kongebrev om at Præster og Degne skulde være de nærmeste til at faa Kirkejorder i Fæste.

Vi Frederik den anden (osv.). Gjøre alle vitterligt, at efterdi vi komme udi Forfaring, hvorledes en Part Sognepræster og Sædedegne paa Landsbyerne her udi Sjælands Stift dennem skulle beklage, at de have føje Jord at bruge til deres Præstegaarde og Degnebolige, og derfor underdanigst ere begjærendes, at naar nogen Kirkejorder bleve ledige, at de da for nogen anden maatte være dennem næst for aarlig Landgilde og Afgift, som der bør af at gange: da efterdi vi gjerne se, at de Sognepræster og Sædedegne, som ikke noksom med tilberlig Rente og Underholdning ere forsørgede, maa blive forfremmede, have vi af en sønderlig Gunst og Naade undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tilladt, at hvor nogen Sognepræster eller Sædedegne findes, som ere brøstholdne og have ringe Jord at bruge, maa og skulle de, naar nogen Kirkejord falder og bliver ledig, dennem for nogen anden bekomme, nyde, bruge og beholde uden Indfæstning, og skulle de være forpligtig deraf til gode Rede aarligen at udgive til Kirken hvis Landgilde og Afgift, som af samme Jorder plejer og med Rette bør at afgange. Dog skal med samme Kirkejorder aldeles intet handles imod Recessen, men den i alle Maade hermed uforkrænket. Givet paa vort Slot Frederiksborg den 28 Dag Januarii Aar MDLxxiij. Vnder vort Signet

Friderich

Afskrift ved Synodaliene i Gl. kgl. Saml. 3667. 8.

7.

Synodalbeslutning om Tiende af Annexpræstegaarde.

Jeg Povel Madtzen D., Superintendens udi Sjælands Stift, kjendes for alle med dette mit aabne Brev, at Aar efter Guds Byrd 1575, den Onsdag næst efter Lazari, som var d. 8 Juni, udi almindelig Provstemode, som den Tid holdtes udi Roskilde, blev der givet tilkjende, at der begav sig sammesteds Uenighed om Tiende, som gives af Annexpræstegaarde, udi det at de, som have fæst Kongl. Maj.s eller Kirkens Part af Korntienden, ere begjærendes, at de Bønder, som sidde udi Annexpræstegaarde, skulle skifte deres Tiende udi 3 Parter, og deraf give Kongen, Præsten og Kirken hver sin tredie Part, ligesom det sker med andre Bønder deres. Da tilspurte jeg menige Herredsprovster over al Sjælands Stift med mange af Sognepræsterne, som den Tid tilstede vare, hvorledes der plejede almindelig dermed at holdes: og da gave de tilkjende allesammen, at det var menlig Skik her udi Landet, at de Bønder, som sidde udi saadanne Annexpræstegaarde ikke plejer at give deres Tiende til nogen anden end Præsten. Og var der mange tilstede samme Tid, baade Provster og Præster, som havde saadanne Annexpræstegaarde, og befandtes, at de selv tog Tiende af dennem allesammen, og hverken Kongen eller Kirken fik der noget af. Og dersom nogensteds maaske anderledes kunde være tilgaaet, da var Sognepræsten sket Uret udi den Maade, og imod Kong. Maj.s Ordinans, som klarlig formelder udi den 6te Riber-Artikkel, at Sognepræsten, som haver saadanne Annexpræstegaarde, maa opbære og nyde al Frugt og Landgilde af dennem. At dette fornævnte saa udi alle Maader forhandlet er, som forskrevet staar, vidner jeg med mit Signet her under trykt. Skrevet Aar og Dag ut supra.

Paulus Mathias, propria manu.

Afskrift ved Synodalierne i Ny kgl. Saml. 1171. 4.

8.

Kapitlet udi Roskilde Domkirke fik Brev, hvorledes ringes skal for Lig.

Vor sønderlige Gunst tilførn. Vider, at vi komme udi Forfaring, at naar nogen dør eller afgaar der udi Byen og skal

begraves, da ringes der 2 eller 3 Gange for samme Lig, og efterdi slig Skik og Ceremoni udi Pavedømmet er opkommet, og det andensteds her udi Riget ikke er sædvanligt, at man ringer for Lig uden een Gang, og naar det begraves: da bede vi eder og alvorligen ville, at I ere fortænkte at holde slig Skik udi eders By, som andensteds her udi Riget, og som udi Kjøbenhavn, saa der ikke ringes for noget Lig mer end een Gang, og det naar Begravelsen skal holdes. Dermed sker vor Vilje; thi vider eder herefter at rette. Actum Frederiksborg d. 24 Augusti 1576.

Sjælandske Tegnelser XIII, 183—4.

9.

Brev til Eggert Ulfeld, Stiftens Breve anrørendes.

Vor Gunst tilforn. Vid, at eftersom vi have ladet registrere alle Stiftens Breve, som fandtes der paa Gaarden og lyde paa Stiftens og Kirkernes Gods, og du dennem herefter skulde have udi Forvaring, da bede vi dig og ville, at du litteligen overser samme Register og siden forfarer, om det Gods, som samme Breve lyder paa, endnu ligger til Stiftet og Kirkerne, og dersom da nogen anden findes at have af for^{ne} Gods eller dets Ejendomme udi Værge, som de Breve paa lyder, du da forfarer, hvad Adkomst de derpaa have. Og hvis noget med Urette er Stiftet eller Kirkerne frakommet, at du det da med Rette igjen inddeler og tager Dom for dig, rammendes derudinden vort Gavn, som vi dog tiltror. Dermed etc. Actum Frederiksborg d. 16 Dec. 1576.

Sjælandske Tegnelser XIII, 219.

10.

Menige Sognemend wdi Kalsslunde och Kagstrup Sogner finge breff at schulle annamme Her Hans Kiusse till theris Sogneprest, vt sequitur.

Wij Frederich etc. Hellsse ether wore wndersotte menige sognemend vdi Kalsslunde och Kagstrup sogner boendis euindeligen mett Gud och wor naade. Wiider, att epther som ethers sogne prest nogen tiid siiden er bleffuen død och affgangenn, och oss elsk^e hederlig mand her Hans Pederssen Kiusse aff Superintendenten er forskickit till ether, attj hanum egen for en

Sogneprest schulle annamme, och wj komme vdi forfaringe, huorledis en part aff ether weigrer ether ther vdi och icke wille giffue hanum kald, end dog attj hanum mett billighedt huerken for hans egne Personn icke heller for hans Predickenn eller Lerdum kunde straffe eller beskylde, menn allene aff thend aarsag, at ther schall were en gammell Prestequinde, som wilde giffis egenn, och j icke anden end thend Persoenn, hinde fick, wille haffue till sogneprest. Tha eftherdj for^{ne} her Hans Kysse for saadanne aarsags schyld icke met billighedt kand formenis samme kald aff nogne faa Sognemend, som for^{ne} Prestequinde kunde were tillgiffne, och wj icke heller saadanne wtilbørlige handell och misbrug wille haffue tillstedt, bede wj och strengeligen biude menige Sognemend vdi begge for^{ne} Sogner, attj tilltencker strax for^{ne} her Hans Kysse att annamme, och hanum och ingen anden samtycker och bekiender for ethers rette Sogneprest. Giffuendis och fornøyendis hanum ethers thiende och ald andenn Rente och Rettighedt, som j ethers sogneprest pleye och plichtig ere att giffue. Hand schall egen sig emod ether tilbørligenn skicke och forholde och giøre ether slig thieniste inden kirken och wden, som en sogneprest och rett Seellesorger sine Sognefolck plichtig er, saa ingenn mett billighedt schall haffue sig offuer hanum att beklage. Ther mett scheer wor wilge och befallinge. Thj wiider ether ther ephther att rette wnder wor høigiste straff och vnaade. Giffuit Frederichsborg 21 Augusti Mdlxxvii.

Sjælandske Tegnelser XIII, 312.

11.

To Kongebreve angaaende en Præst i Stenmagle, som blev domt fra Livet.

a.

Her Christopher Suendtzenn, fordom Sogneprest vdi Steensmagle, fick Kong. Matt. breff, vt sequitur.

Wij Frederich thend andenn etc. Giøre alle witterligt, att ephthersom thenne breffuissere her Christopher Suendtzenn, fordom Sogneprest j Steensmagle och Steenlille Sogner, haffuer nu en tiid lang fenckligenn weritt anholdenn for nogen misshandling, hanum haffuer werit tillagdt, som sexten mend haffue suoritt hanum vdi schyldig at were, och hand nu, siiden hand till Borgen

er, icke kand forfølge thend Sag till Thinge, aff thend Aarsage theris Dom formelder hanum fridlæss att schulle bliffue: Tha eptherdj hand mener, the widnisbyrd icke ret at haffue wondit, Neffninge haffue suorit epther, och paa thet hand icke schall haffue sig att beklage vdi nogre maade at schee forkort, tha haffue wj af wor synderlig gunst och naade wnd och tilladt, och nu mett thette wort obne breff wnde och tillade, att for^{ne} her Christopher maa were och bliffue frij och leddig vdj samme Borgenn, att følge sinn Sag till herritzting, landzting och andenstedtz, huor hans Ret falde kand, och icke for for^{ne} Dom och tredløsse maall, hanum er offuergangenn, att schulle foruissis frann hans Ret. Dog schall the sexten neffningsmend, som hanum haffue offuersuorit, for theris Eedt och Thoug were och bliffue frij och wfelde, wden hand thenum ellers loughligen kand felde. Icke heller hand for thette wort breff schyld att schulle mue sagenn forholde, men thend nu strax begynde och siiden fuldende. Saa framt hand thette wort breff missbruger, wj icke schulle lade straffe offuer banum epther dend dom, tillforn gangen er. Actum Andworschouff Closter, thend xv Octobris Aar etc. Md^lxxvii.

Sjælandske Tegnelse XIII, 332.

b.

Gertrud Her Christoffers quinde fih Kon. Matt. breff att maa giffte sig, saa liudendis.

Wij Frederich etc. Giere-alle witterligt, att som Her Christoffer, som bode wdj Steenløsse Magle, nogle aar forleden for nogen hans grossue Misshandell er bleffuen paagressuen, och nu er dæmpt att straffis paa liffuitt, och hans høstrw Gertrud Suendtz daatther Oss nu paa thett wnderdanigst haffuer ladett besøge, giffuendes tilkiende, huorlethes hun nu paa nogen aars tid, siden hendes hosbonde for hans forseelse er bleffuen fenglich indsatt, haffuer siddett wdj armod och inthett haffuer att holde seg med, vnderdanigst begierendes, thersom hun kunde komme thill itt erligt giffthermaall, hende tha motte tilstedis att giffte seg igen. Tha haffue wij nu, anseendis thend leilighed och slig hendes wilkor, naadigst beuylgit och tilladt, att thett schall were for^{ne} Gertrud Suendtz daatther fritt och wbehindred fore hereffther att

maa gifte seg, huor hun seg best kand forsee och komme thill itt skammelest brød. Forbiudendes alle, ehuo the helst ere eller were kunde, for^{ne} Gertrud Suendtz daatther her met att hindre eller wdj nogen maade forfang att giøre. Vnder wor hyldist och naade. Datum Kroneborg 1 Junij Anno 81.

Sjælandske Tegnelser XIV, 466—67.

12.

Bisperne her udi Riget finge Brev, hvorledes de dennem skulle forholde med Præster at ordinere og vie.

Frederik etc. V. s. G. t. Vider, at vi tit og ofte overløbes baade af Skibspræster og andre, som eder og vel bevidst er, at vi dennem undertiden forårsages at forskrive til eder om Kald, og maa vel ske, at en Part understaa dennem at lade sig vie til Præster, som siden udgive sig for Skibspræster, endog de ikke have noget vist Kald; en Part ogsaa af Adelen befordres dertil hos eder for nogen ringe Tjenestes Skyld, de kunne have hos dennem paa en Tid lang, at de siden kunne være noget Kald des nærmere. Da have vi for godt anset, baade paa det vi saavel som I med saadanne Personer maa forskaanes, at I ingen efter denne Dag skulle maa ordinere eller maa vie til Præst, med mindre de have noget vist Kald. Thi bede vi eder og ville, at I ere fortænkte udi, herefter ingen at ordinere, uden de enten have eller ere beskedne til noget vist Kald, med mindre nogen anden sønderlig Lejlighed forefalder, at I selv kunne tænke det at være fornøden, at vi, det meste muligt er, maa blive med deres Overløb forskaanede. Dermed sker vor Vilje. Thi vider eder herefter at rette. Skrevet paa vort Slot Silkeborg den 23 Augusti Aar etc. 1578.

Afskrift i Ny kgl. Saml., 1128. 4. Sjæl. Tegnelser. XIV, 114.

13.

Lauge Beck fck breff Landtzpresterne wdi Roskilde boendis anrorendis, vt sequitur.

Wor gunst tillforn. Wiider, att wij komme wdj forfaringe, huorledis att en partt prester, som haffuer Sogner paa Landtzbyerne ther omkring Roskilde oc icke erre Vicarij, saa the skall

residere hoss Domkiercken wdi Byen, wnderstaar thenum att bosette seg ther sammesteds oc icke hoss thierris Sognekieke, huor wdoffuer thitt kand komme, att naar heftige Siugdom nogen paa kommer wdj thieris Sogner, att the ther offuer kunde bliffue forsømidt paa thierris Salighedtz wnderuisning. Thi bede wij theg och wille, athu allfluorligen tillsiiger alle the prester ther wdi byen boendis, som icke haffue Vicarie, att the rette thennum effther att boe och residere wdi thierris Sogner och icke ther wdj Roskillde, oc ther ware thieris kalld, som thett seg bør, saa frembt att ther som nogen bliffuer ther offuer forsømidt, och klager for oss kommer, the tha icke wille affsettis fraa thierris kalld och straffis ther wdoffuer, som wedbør. Ther med etc. Actum Friderichsborg xxi Aprilis Anno etc. MDLXXIX.

Sjælandske Tegnelse XIV, 195—96

14.

Superintendenterne offuer allt Riigit, som wore forsamlede wdi Kiøpnehavn med the hoglerde sammesteds, finge breff liudendis vt sequitur.

Friderich thend Anden etc.

Wor synderlige gunst tillforn. Wij wille ether her med sambtlige och huer besynderligen wdi gunst och naade haffue aduaritt, epher athj nu ellers erre forsamlede ther wdj byen efter wor befalinge att forfatte nogen visse artickle, huorledis dømis skall wdj attschillige tilfald wdi echteskabs sager, att wij komme wdj forfaringe och selff haffuer befundett, att her wdj Riigitt wdj Stifterne mangededs findis stor brøst hoss prester saa well som prouister paa Landtzbyerne och wdj Kiøpstederne, att mange thieris leffnids och lerdoms icke følgis adt, men en part thennum fører ett wtilberligt leffnids wdi ideligen druckskab, horerij oc andre saadanne groffue lastere, huor med the giffluer andre forargellsse, som thett well nogle aff ether selff well witterligt er om thierris handell, alligeucl i mett thennum paa thett beste offuerdrage, och endog wij oss well haffde tilforseelt, athj wden wor paamindelsse schulle haffue ett indseende ther med, dog epherthij saadanne brøst well findis, och saadanne laster icke sømmer presteligt embede, som schulle were andre till ett exempell eller oss som en øffrighed tillsett aff Gud att

lide och gedulde: Tha bede wij oc befale ether her mett allffuorligen och huer wdj seher, athj haffuer ett tilbørligt opseende wdj ethers stift paa Prouister saa well som Prester thieris leffnit, huorledis the skicke och skaaer thenum, och huess nogen findis att føre saadant forargeligt leffnidt, athj tha icke offuerseer mett nogen, men effther som ethers embede thett wdkreffuer, thennum strax affsetter, tillforordnendis andre guode gudfrectige duelige personer wdi thierris sted: Och athj icke seer egennum fingre mett nogen for willd, wenskab eller nogen fordell skyld, saa frembt wij icke schulle wiide thett hoss ether, eller befale wor Stigtzlemsmand ether wadspurdt att finde ther Raad thill. Her effther i ether wille wiide att forholde, effther som thett ether egner och bør. Ladendis thett ingenlunde etc. Actum Friderichsburgi 28 Junij Anno etc. 79.

Sjælandske Tegnelser XIV, 213. Af ovenstaaende Brev findes en tydsk Oversættelse i Pontopp. Ann. III, 438—9; men under den urigtige Dato: 8 Juni 1574.

15.

Kongebrev til Bisperne om at Højmessetjenesten i Kjøbstederne skulde være endt ved Kl. 10 slet.

Frederich then Anden etc. Vor synderlig gunst thilforn. Vider, effthersom wi komme wdi forfaring, adt thet wskickeligen thilgaar wdi Kiøbstæderne her wdj Riigit, mere end wdenlandtz, medt predicken och Gudtz ordtz thieniste, saa then icke ens alleuegne begyndis om Søndagerne eller andre høythidelige Dage: tha bede wi ether och wille, adj ere fortenckt wdj adt giøre then forordning hoess presterne wdi Kiøbstæderne offuer alt ethers Stict, saa adt thienisten begyndes och angaar saa bethimen dags effther Leiligheden, adt presten kand vere wdi predickestolen om viij slet, och all predicken medt ceremonierne kunde haffue ende ved x slet, och adt ther medt saa endeligen bliffuer holdet saa vel wdi en Kiøbsted som i en anden. Ther medt skeer vor vilie; thi lader det ingenlunde. Schreffuit paa vort Slot Kiøbenhaffn then 9 dag Februarij Aar etc. 1580. Vnder vort Signett.

Friderich.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1128. 4.

16.

Tvende Kongebreve om en Præstekaldelse i Ølsiemagle og Lellinge.

a.

Till menige Sognemend wdj Lellinge Her Søffren Jesperssen anrørendis, vt sequitur.

Wij Frederick etc. Helsse ether menige Sognemend wdj Lellinge sogen euindeligen med Gud och wor naade. Wij bede ether alle och huer serdelis strengeligen biude, attj retter ether effther att anamme och holde presten aff Ølsie Magle sogen, oss elsk^e Her Søffren Jespersen, for ethers rette sogneherre och Siele sørger, efftherthj hand louligen er kaldit till hoffsuit sognen, Ølsie magle sogen, och haffuer ther paa bode collatz och confirmatz effther ordinantzen: giffuendis och giørendis hannom ethers thiende och anden renthe och rettighed, som i ethers rette seelsørger plichtig ere, och aff Arildtz tid giffuit och giortt haffue; hand schall egen were forpflicht att giøre ether thend tilbørlig thienniste inden Kircken och vden bode met lerdøm, leffnit och omgængelisse, som en god christen Sielsørger sine sognefolck plichtig er och hannom eygner och anstaar. Her wider i ether aldels effther att rette. Thj lader thett ingelunde. Giffuit Frederichsborg 25 Maj Anno 81.

b.

Till Doctor Possuell Her Jørgen Lauritzen anrørendis, vt sequitur.

Wor synderlig gunst tilforn. Wieder, att oss elsk^e Oluff Bilde wor Hoffsinder haffuer vnderdanigst ladett giffue oss tilkiende, huorledes hans Moder oss elsk^e fru Byrgitte Rosenkrantz, Peder Bildis efftherleffuerske, och hinds thiennere menige Sognemend wdj Lellinge sogen schulle haffue sambytycht och kallit en wid Naffn Jørgen Lauritzen, som aff ether haffuer weritt forskreffuit, thill theris Sogneprest effther thend Prestis død, som samededtz tilforn wor, som thett kaldtz breff, som hun med menige Sognemend banom ther paa giffuit haffuer skall wduisse, huor effther hand och nogle gange sammestedtz haffuer giortt kirckethienniste. Ther effther skall thennom en anden weritt presenterid och paaathrength, huilchen Sognemendene wdj

Ølsie Magle sogen haffuer anthagitt emod for^{ne} Lellinge Sognemendtz kald och minde, huor wdinden hun seg wnderdanigst for oss besuerger, att en anden, effther att hun och menige Sognemend haffuer en sambtycht och kalditt, skulle thennom emod ordinantzen paathrengis, och effther att wij wide oss att erindre, att oss elsk^e Lauge Beck oss wdj nogre maade her om berett haffuer och forhuerffuitt wortt Breff, att Sognemendene wdj Lellinge Sogen skulle anamme thend, som till Ølssemagle war schickitt och kalditt, och for^{ne} Oluff Bilde paa sin Moders och hindis thienneris wegne sig, effther som forskreffuitt staaer, vnderdanigst beklager her med icke effther Ordinantzen att were forhandlid, och meener, sine thiennere saa well som Ølssemagle Sognemend burde att sambtocke och kalde, huilchen the skulle haffue till Sielesørger: Thj bede wij ether och allffuorligen befalle, attj tilthager ether the høglerde wdj Kiøpnehaffn met Sognepresterne ther samestedtz, och i motte indsteffne thennom for ether med thett første samme thuende Personer met begge theris breffue och beuissninger, the haffue paa bode Sider, och ther aff grandgiffueligen forfarer aldt Leiligheden, huilchen aff for^{ne} thuende Personers kaldt till for^{ne} Lellinge Sogner findes rettist wuildigst och loughligst, och ther effther ere fortentht altingest therudinden att forhandle, giøre och forordne effther ordinantzens indhold och wduissning, saa framt ther emod wdj nogre maade handlis, I tha icke wille stande oss therfor till rette, och huiss i ther om forfarendes och forordinerendes wordet, attj thett wnder ethers Signeter giffuer clarligen fran ether beseglitt, som i wille andsuare for Gud och were bekiendt for oss. Ther met etc. Datum Kroneborg thend v Junij Aar Mdlxxxj.

Sjælandske Tegnelser XIV, 460. 468.

17.

Kongebrev om Forsørgelse af Betlere¹⁾.

Wi Frederich then Anden etc. Giøre alle vitterligt, adt effthersom wi komme wdi forfaring, adt ther fast alleuegne her wdi Riigit skal vere mangfoldige Betlere och Tryglere, ther aff

¹⁾ Det her meddelte Brev er stilet til Lunde Stift; lignende Breve udgik ogsaa til de andre Stifter. Jfr. foran, S. 378.

menige Mand meget besueris: och endog Recessen formelder, huer Sogn adt skulle føde sine egne Betlere, wi och adtskillige andre Breffue och Forordninge haffue ther om ladet wdga, saa fornemme wi alligeuel, saadant icke at kunde haffue fremgang, och thet wdj nogen maade ther aff kunde foraarsages, adt wdi en part Sogner ere the saa mangfoldige, adt the wden Almuens store besuering icke kunde ther fødiz och wnderholdis. Tha paa thet adt ther paa maatte gioris en ræt skick och forordning, huorledis best ther met kunde forholdis, saa adt huor en Sogn icke kunde sine Betlere wnderholde, adt ther tha lagdis tho eller tre Sogner thilsammen, och the tha thennem, som wdi the Sogner haffue hiemme, skulle føde och wnderholde: haffue wi thilbetroet och befalit oss elsk^e Axel Gyldenstiern, Embidtzmand paa vort Slot Landtzkrone, och Corffuitz Vissert, Embidtzmand paa vort Slot Malmø, vore Mend och Raad, adt skulle medt thet første omdrage wdi vort Land Schaane, och ther om randsage och offuerueie Leiligheden och giøre ther paa en kort och skickelig forordning, huorledis medt samme Betlere wdi for^{ne} vort Land Schaane kand best forholdis, och siden paa samme skick forsende ind i vort Cantzeli en klar fortegnelse, saa ville vi vore Breffue ther om lade wdga. Giffuit paa vort Slot Kiøbenhaffn then 19 Junij Aar etc. 82. Wnder vort Signet.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1128. 4.

18.

Beretning om Gejstlighedens Deltagelse i Prinds Christians Hylding i Ringsted 1584.

Ringstadix anno Domini 1584. 8 Julii pompa regia apparata est, processus instructus, et ceremoniæ adornatæ sunt hoc modo.

Bispen, Doctor Poffvel Madtzsen, lod befale, att alle Prouster, oc med huer Proust 2 Prester, samme dag skulle forsamlis till Her Peders i Ringsted, som Bispen laa i herberge, oc følge hannem oc Rectorem med de høylerde derfra oc till Pallatzet, oc tøffve der neden fore till de bleffve opkaldede ved præconem¹).

¹) Paa det forudgaaende Landemode havde Bispen givet følgende Bestemmelser med Hensyn til den forestaaende Hylding:

Ad inaugurationem ducis Christiani 4. præpositus et duo pastores (fratrum aliorum literis obsignatis et cujuslibet manu atte-

Pallatzet først opbygt aff fyrretreer med rygstycker runden om, en bred trappe, att 4 eller 6 kunde gaa der op oc neder jeunsides. Er et sterck recke giort omkring Pallatzet, samme recke giort inden oc uden skiult oc offverhengt med røtt Engilst; en benck oc sæde for Kongen oc for den unge Herre, med 2 røde fløyels dyner paa; Pallatzset offverlagt med røtt Engilst att gaa paa oc sidde paa knæ att suere paa med opracte fingre. Kongen kommer fra Closteret riddendes, oc ved hans venstre side rider den unge herre paa en liden brun hest, en herremand ved huer side hans bidsell, oc en herremand ved huer side hans sadell. Som de ere opkomne paa Pallatzsett til sede, præco Absolon¹⁾ høyt aff et register udrobt, att alle stater skulle fremkomme att suere hyldist. 1. Herremend 10 eller 12 huer ved Naffn, de opkommer, med høy røst, opracte fingre oc med knæfald gjør Jurament. De gaar neder, andre ved naffn saa mange igien opkaldis, gjør ligesaa siden, men igien er aff Adelen. 2. Præco kalder Prælater, Canicker oc Klercke aff Roeskild Capittell. 3. Præco kalder Rectorem, Bispem oc Professores i Kiøbenhaffns Universitet. 4. Præco kalder 4 Herritz-Prouster, huer herret ved naffn, oc med huer Proust ere 2 Prester. Naar disse gaar neder, kaldis andre op, men igien ere. 5. Præco kalder Borgemestere aff Kiøbenhaffn oc aff nogle andre steder, oc med huer Borgemester 2 raadmend, oc det saa landet om. 6. Præco kalder 4 Herritzfogder, huer herret ved naffn, oc med sin foget 2 bønder, oc siden saa mange andre. Disse alle oc aff alle stater med klar oc høy røst med opracte fingre oc knæfald, ved Gud oc hans hellige ord, loffver den unge Herre, Her Christian den fierde, troskab, huldskab oc mandskab, oc dett foruden al Argelist. Rett form oc maade till samme Jurament oc Eed fremholder oc forneffner Kongens Cantzler Niels Kaas, hand neffner

statis muniti) in placito generali Ringstadie apparebunt 8 Idus Julii 1584.

De errore corrigendo In titulo inani arrogantium, ut: ego Magister Claudius, pastor Ecclesiarum etc.

Prohibet Episcopus togis et pileis uti in ipso conventu regali et generali, sed tunicarum et tegminum Dominicorum erit usus.

¹⁾ Vistnok den kgl. Sekretær Absolon Juel til Meilgaard.

Juramentens ord først for alle dem, som suerge samme dag, ett selskab effter ett andet.

Homagio præstito ac facto juramento, iisque descendentibus, in prædam datum est pannum, quo ornatum, circumdatum et stratum erat pallatium, in qua direptione multi sunt vulnerati, colaphis cæsi, fustibus obruti, multi præda ommissa verbera et vulnera receperunt, interdum ad sangvinis effusionem ventum est. Longo abhinc tempore ingens æstus et intensus fuerat ardor, adeo ut viderentur nascentia terræ periclitari. His nunc ceremoniis absolutis, Regeqve cum Principe et comitatu ex pallatio descendente ac in monasterium se conferente, ingens pluvia decidit, abundantio rem et intensio rem non vidi unquam. Qvod bonum præsagium principi fuit electo, et fœlix quasi omen, ut fortunam habeat mitem, utqve ex votis omnia ipsi respondeant. Qvod ipsi tribuat trinitas alma. Amen. Hinc singuli in sua se contulerunt loca.

Afskrift ved Synodalierne i Univ. Bibl., Donatio Variorum 34. 4.

19.

Sjælends Stifts Præster i Aaret 1584.

I Anledning af den i forrige Stykke omtalte Hylding samledes Præsterne provstvis og udvalgte visse Mænd, i Regelen tre, af deres Midte, hvilke da af de øvrige forsynedes med Fuldmagt til paa egne og de hjemmевærendes Vegne at møde og hylde Prinds Christian. Da de originale Hyldingsfuldmagter endnu gjemmes i Gehejmearkivet, kan det maaske interessere at faa en Oversigt over Sjælends Stifts Præster paa denne Tid. Provstierne anføres her i alfabetisk Orden. De Præster, som have udfærdiget og egenhændigt underskrevet Fuldmagterne, nævnes først, og derefter de valgte deputerede, hvilke ikke have underskrevet. Lille Herred danner dog en Undtagelse, da alle Præsterne fra dette lille Provsti mødte ved Hyldingen. I mange af Provstierne ere Sognenes Navne ikke anførte; hvor de nævnes, ere de medtagne her, almindelig med den paa hin Tid brugelige Skrivemaade, naar der er noget mærkeligt ved den. Til Slutning er Stedet og Dagen, da Fuldmagten udstedtes, anført.

Alsted Herred: Jesper Inguorssen, Michill Pederssen, Bartell Pederssen; de udvalgte vare Herredets Provst Peder Matsen, samt Præsterne Laurits Jørgensen og Jens Nielsen. (Biernit, 22 Juni 1584).

Arts Herred: Jørgen Nielsen i Viskinge, Chrestenn Andersenn paa Røsnæs, Jens Pedersen i Tømerup, Christiørn Simonsen i Bregninge, Christen Christensen i Versløf, Niels Hansen i Aarby, Seueren Christensen i Uby, Jacob Seffrensen i Rørby, Friderich Knudtzen i Svalerup. **Skipping Herred:** Mechil Hanssen i Vallekilde, Bartthell Pederssen i Felitzløf, Morthen Rasmussen paa Seerø. Disse valgte Niels Hansen i Fulede, Provst i begge Herreder, Jørgen Jacobsen i Kallundborg og Jesper Melchiorssen i Røkløf. (Fulede Magle, 30 Juni).

Bieverskov Herred: Niels Oelsenn, Magnus Lauritssen, Annders Erichsønn og Jørgenn Lauridzenn valgte Provsten M. Jonas Jacobsen, Hans Matsen og Hr. Rasmus. (Kongens Herfølge, 1 Juli).

Borse Herred: Hans Lauritzøn i Vordingborg, Bent Truelssen i Snæsø, Thomas Christensen i Allersløf, Peder Perssen i Uby, Peder Claussøn i Borse, Lauritz Rasmusøn i Præstø, Bonde Bossønn i Beldringe, Niels Hanssøn i Mern og Jacob Hanssøn i Kallehave udvalgte Provsten Oluf Madsen i Egesborg, Christen Nielsen i Everdrup og Christen Christensen i Jungshoved. (Borseherred, 20 Juni).

Faxe Herred: Anders Persen i Røolthe, Jens Oluffsen i Spjellerup, Jens Hanszen i Olstrup, Knud Nielsen i Kongsted og Niels Hanssen i Karise, valgte Provsten Christen Nielsen i Faxe, Mester Povel Nielsen i Dalby og Tureby samt Peder Andersen i Egede. (Faxe, 29 Juni).

Flakkebjerg Herred: Hans Persen i Skelskør, Tames Matzsen i Marrede, Rasmus Jensen i Vindinge, Seueren Ibsøn i Førsløf, Jesper Nielssen i Hosløf, Oluf Hanssøn i Hyllested, Miickil Powillssenn i Ørsløf, Jens Evertssen i Tjæreby, Anders Jenssen i Magleby, Michil Hanssen i Eggesløf, Lauritz Lauritzsøn i Skyrpinge, Hans Raer i Gimlinge, Jenns Chrestennssenn i Sørbjerg, Mogens Jennssønn i Krummerup, Anders Perssen i Tyustrup, Jens Jacobssen i Gundersløf og Christen Laurendtzsøn paa Omø valgte Peder Winther i Høve, Vicepræpositus i Provstens Hr. Hanses Sted i Skelskør, Mester Jens Morsing i Karrebæk og Christiørn Nielsen i Vallinsved. (Flakkebjerg Herred, 24 Juni).

Hammer Herred: Peder Nielssen, Villom Rasmussen, Lauritz Hannssønn, Matz Bertelsen og Hans Anderssen valgte Provsten Laurits Jørgensen, Gregers Nielsen og Knud Hansen. (Togsverd, 30 Juni).

Holbo Herred: Jacob Nielssen, Niels Gregerssen, Lauritz Jacobsszenn, Michel Rasmussen og Chrysostomus Jensenn valgte Provsten Hr. Hans og Præsterne Hr. Jørgen og Hr. Hans. (Holboherred, 22 Juni).

Horns Herred: Morthen Jenssen, Anders Joenssen, Anders Siuerssønn valgte Provsten Peder Søffrensen, Jens Quist og Hans Thagesen. (Hornsherred, 30 Juni).

Lille Herred: Provst Erick Michelssen i Tostrup, Niels Pedersen i Sengeløse og Christoffer Jacobsen i Torslund. (Tostrup, Onsdag før S. Hansdag).

Ljunge Herred: Peder Hanssøn, Seueren Pederssen, Niels Perssen, Anders Nielssen, Christoffer Paruus, Rasmus Lauritzøn, Seuffren Pedersen, Mickell Anderssen, Jøren Hanssen og Søffren Jenssøn valgte Provsten Rasmus Lauritsen, Laurits Nielsen og Anders Grimersen. (Helsingør, 3 Juli).

Løve Herred: Christoffer Jenssen i Helsingø, Seueren Nielsen i Stillinge, Oluff Lauritzsen i Reersløf, Rasmus Hansen i Giesløf, Zacharias Anndersenn i Havrebjerg, Henrick Nielsen i Vedby og Hans Søffrensen i Sæby valgte Provsten Mats Eschyltsen i Gjerløv og Bakkendrup, Mats Simensen i Ørsløf og Mats Seuerensen i Finderup. (Finderup, 29 Juni).

Mierløse Herred: Hans Christensen i Tølløse, Anders Esbernsen i Tersløse, Peder Rasmussen i Sønder Jerløse, Rasmus Søffrentzøn i Asminderup, Rasmus Oluffsen i Undløse, Peder Jensen i Tostrup, Oluff Pederssen i Persborg, Chresten Jespersen i Bjergby, Peder Morthensen i Stenløse magle, Niels Jensen i Soderup og Lauritz Olsen i Nildløse valgte Provsten Hr. Christen Seurenson i Nørre Jerløse, Laurits Matsen i Holbæk og Mats Persen i Butterup. (Nildløse Kirke, 30 Juni).

Møn: Lauritz Jensen i Øster Borg og Niels Anderssen i Faunefjord valgte Provsten Jesper Christensen i Stege, Laurits Michelsen i Kjelby og Jens Nielsen i Magleby (Møn, 30 Juni).

Ods Herred: Rasmus Mortenssen i Asnes, Michil Lauritzøn i Nykjøbing, Hans Pedersen i Vig, Joachim Hansen i Grevinge

og Jens Pedersen i Egebjerg valgte Provsten M. Laurits Tuesen i Højby, Christiørn Hansen paa Odden og Jørgen Jensen i Faarevejle. (Odsherred, 3 Juni).

Ramsø Herred: Peder Andersen i Egby, Seuerinus Olai, Anders Jenssen, Seueren Jesperssen, Jens Jensen i Høgelstie, Christiørn Jørgensen i Siu og Hans Oluffsen i Ørsted og Dostrup valgte Provsten Rasmus Augustinus, Laurits Svendsen og Mats Pedersen. (Borup, 22 Juni).

Ringsted Herred: Theogarus Petri i Valsøllille og Jøstrup, Jens Nielsen, Niels Hermantzøn, Thordt Stub, Lauritz Matsen, Niels Christensen og Niels Laurissen valgte Provsten Peder Matsen, Hans Nielsen og Søfren Nielsen. (Ringsted, 23 Juni).

Slagelse Herred: Michell Adamssønn i Slagelse, Jens Nielsønn *ibid.*, Peder Morthensønn i Korsør, Seueren Gersen i Synderup, Hans Hanssen i Vemmeløf, Niels Kiilsøn i Bjerby, Hans Nielsen i Lundforlund, Niels Knudssen i Synderup¹⁾ og Oluf Pedersønn i Tornborg valgte Provsten Michel Andersen, Jens Persen og Staffen Povlsen. (Slagelse, 1 Juli).

Smørum Herred: Jens Gødisson, Slotsprædikant i Kjøbenhavn, Per Persen²⁾ i Magleby, Jørgen Richorssen³⁾ i Tornby, Hans Jensen i Hersted, Bo Olesen i Ledøve, Jens Barthilsen i Ballerup og Moløve, Simen Jenssen i Glostrup og Peder Syndby i Vallensbek. Sokkelunds Herred: Hans Lauritsen i Offuer ydre, Lauritz Nielsen i Vørlese, Niels Pederssen i Sællerød, Rasmus Nielsen i Gjentoft, Christen Marthenssen i Brønshøj, Inguor Oluffsen i Lyngby og Anders Søffrensen i Offuer offre, valgte Herredernes Provst M. Desiderius Hansen Foss, M. Peder Vinstrup ved Helliggejsthus, M. Albret Hansen ved S. Nicolai Kirke i Kjøbenhavn, Christoffer Bentsen i Brøndby og Bo Olsen i Gladsaxe. (Brøndbyvestre, 29 Juni).

Stevns Herred: Bentt Hanssen, Hans Pederssen i Store Heddinge, Niels Ollsen, Mathz Michelsen i Havnøf og Jacob Christensen i Strøby valgte Provsten Hans Andersen, Siger Ingelsen og Jacob Jacobsen. (Lille Heddinge, 30 Juni).

¹⁾ Saaledes staar der i Indledningen til Fuldmagten, men i Præstens Underskrift mangler Stedsbetegnelsen; da vi nu af andre Kilder med Vished vide, at Severen Gersen var Sognepræst i Sønderup, er det rimeligt, at Niels Knudsen var Kapellan.

²⁾ I Seglet: P. M. ³⁾ I Seglet: J. N.

Strø Herred: Jens Pederson, Anders Jenssøn, Claus Knudssøn, Peder Matzøn og Jacob Monsen valgte Provsten Jørgen Nielsen, Peder Nielsen og Hans Michelsen. (20 Juni).

Sømme Herred: Frantz Olsen, Hans Olsen, Jørgen Hendrickssen, Madts Nielssen, Jacop Ericksen og Knud Seuerensen valgte Jesper Andersen, Vicepræpositus i Provstens M. Frantz Olsens Sted i Roskilde, Palle Knudsen og Peder Jensen. (Roskilde, 12 Juni).

Tune Herred: Ingemer Nilssin, Jacob Christopherssen og Dynes Christensen valgte Provsten Anders Madsen, Ingvor Jensen og Hans Pedersen. (Roskilde, 20 Juni).

Tudse Herred: Lauris Nielssen i Juderup og Holmstrup, Lauris Rasmussønn i Hørby, Suend Hanssen i Kundby og Jørgen Nielssen i Stigtsbjerg og Mørckioffue, valgte Provsten Mogens Mickelsen i Hjembæk, Christen Jacobsen i Udby og Jacob Bjørnsen i Hagedst og Gislinge. (Kundby, 30 Juni).

Tybjerg Herred: Jens Pedersen i Nesby, Jørgen Berthilsen i Helleffnagle, Nils Perssen i Nestved til Risløf Kirke, Inguer Nielssen i Bavelse, Lauris Anderssen i Glumsø, Veladtz Mogensen i Anffuersi, Bo Morthensen i Vester Egede og Jens Hansen til S. Martini Kirke i Nestved valgte Provsten, Mester Jørgen Andersen, Sognepræst til S. Peders Kirke i Nestved, samt Niels Lauritsen i Sandby og Peder Jensen i Tybjerg. (Nestved, 30 Juni).

Valburgs Herred: Jørgen Laurissen i Rye, Niels Pedersen i Saaby, Jøren Suendsen i Sæby og Hans Nielsen i Allersløf valgte Provsten Christoffer Michelsen i Hvalsø, Mads Naffvensen i Osted og Jens Olufsen i Hyllinge. (Saaby Kirke, 30 Juni).

Ølstykke Herred: Rasmus Hanssøn i Farum og Peder Jenssøn G. valgte Provsten Laurits Hansen i Snostrup, Greers Jensen og Oluf Knudsen. (Snostrup, 29 Juni).

Anm. Da de foran meddelte Aktstykker ere afskrevne efter forskjellige Kilder og med flere Aars Mellemrum, er der indtraadt den Uregelmæssighed, at nogle af dem her gengives i vor Tids Sprogform, medens andre nøjagtig følge vedkommende Kildes Retskrivning. Jeg an-saa imidlertid ikke Sagen for at være af den Vigtighed, at der af den Grund behøvede at tages ny Afskrifter af en Del af Brevene.